

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MÜZİĞİ ANABİLİM DALI
TÜRK MÜZİĞİ BİLİM DALI

PENTATONİK MÜZİK VE MÜZİKLE TEDAVİDE KULLANIMI

İDİL ÇELİKER
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. RECEP DURSUN

KONYA, 2025

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	İdil ÇELİKER		
	Numarası	23813101017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Müziği Ana Bilim Dalı / Türk Müziği Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	+	
		Doktora		
Tezin Adı	Pentatonik Müzik ve Müzikle Tedavide Kullanımı			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

İdil ÇELİKER
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	İdil ÇELİKER		
	Numarası	23813101017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Müziği Ana Bilim Dalı / Türk Müziği Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	+	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof.Dr. Recep DURSUN		
	Tezin Adı	Pentatonik Müzik ve Müzikle Tedavide Kullanımı		

Bu çalışmada; pentatonik müziğin yapısı, özellikleri, kullanıldığı müzik türleri, Türk Müziğinde ve Batı müziğindeki yeri ve tedavide kullanımı araştırılmıştır. Ayrıca, geçmişten günümüze Türklerde ve diğer medeniyetlerde yapılmış olan müzikle tedavi uygulamaları irdelenmiştir. Bu araştırmanın amacı, pentatonik müzik ve tedavide kullanımı alanında bir kaynak oluşturmaktır.

Bu araştırmalar için yayınlanmış olan yerli ve yabancı kitap, dergi, tez, makale gibi yazılı kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca, konuyla ilgili yayınlanmış belgesellere, videolara, arşivdeki kayıtlara internet üzerinden erişim sağlanmıştır.

Bulgular ve sonuçlar doğrultusunda, pentatonik dizilerdeki ses frekanslarının, insan üzerindeki etkisi, hem bilimsel hem de geleneksel yaklaşımlar açısından anlamlı sonuçlar sunmaktadır. Bu dizilerle yapılan müziklerin, organların işlevlerini düzenleyici ve psikolojik dengeyi sağlayıcı etkileri olduğu artık bilimsel verilerle ispatlanmıştır. Ancak, daha fazla kontrollü klinik çalışma yapılması gerekmektedir. Bilimsel yöntemleri ve günümüz teknolojisini kullanarak geliştirilen müzikle tedavi süreçlerinde, müziğin temel dizilerinden olan pentatonik yapıların irdelenmesi ve kullanılmasının, müzik-terapi alanında yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pentatonik dizi, Müzikle Tedavi, Pentatonik Müzikle Tedavi

ABSTRACT

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	İdil ÇELİKER		
	Student Number	23813101017		
	Department	Turkish Music/Turkish Music		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	+	
		Doctoral Degree		
	Supervisor	Prof.Dr. Recep DURSUN		
Title of the Thesis/Dissertation	Pentatonic Music and Its Use in Music Therapy			

This study explores the structure, characteristics, musical genres used, its place in Turkish and Western music, and its use in therapy. It also examines music therapy practices employed by Turks and other civilizations from past to present. The aim of this research is to create a resource for the field of pentatonic music and its use in therapy.

Published domestic and international sources, including books, journals, theses, and articles, were reviewed for this research. Furthermore, online access was provided to documentaries, videos, and archived recordings related to the subject.

The findings and conclusions demonstrate that the effects of sound frequencies in pentatonic scales on humans offer meaningful insights from both scientific and traditional perspectives. Scientific data has now proven that music composed with these scales regulates organ functions and promotes psychological balance. However, further controlled clinical studies are needed. It has been concluded that examining and utilizing pentatonic scales, one of the fundamental scales of music, in music therapy processes developed using scientific methods and current technology will contribute to future research in the field of music therapy.

Key Words: Pentatonic scale, Music Therapy, Pentatonic music therapy

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
TANIMLAR	xi
SEMBOLLER VE KISALTMALAR	xii
TEŞEKKÜR	xiii
1. BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problem Durumu	3
1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi;.....	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
II. BÖLÜM	6
2. YÖNTEM	6
2.1. Araştırmanın Modeli	6
2.1.1. Evren ve Örneklem.....	6
2.1.2. Veri Toplama Teknikleri	6
2.1.3 Verilerin Çözümlemesi	7
2.2. İlgili Araştırmalar	7
III. BÖLÜM	12
3. BULGULAR ve YORUMLAR.....	12
3.1. Pentatonik Müzik	12
3.2. Pentatonik Müziğin Tarihçesi	14
3.2.1. Çin ve Doğu Asya'da Pentatonik Müzik Tarihçesi	15
3.2.2. Mezopotamya ve Mısır'da Pentatonik Müziğin Tarihçesi.....	17
3.2.3. Antik Yunan'da Pentatonik Müziğin Tarihçesi.....	18
3.2.4. Orta Asya ve Türk Halk Müziği'nde Pentatonik Müziğin Tarihçesi.....	20

3.2.5. Afrika Kùltürlerinde Pentatonik Müziğın Kökeni ve Kullanımı	21
3.2.6. Amerika Yerli Kùltürlerinde Pentatonik Yapı.....	22
3.2.7. Avrupa'da Pentatonik Müziğın Tarihçesi.....	22
3.3. Pentatonik Müziğın Kullanıldığı Müzik Türleri	23
3.4. Pentatonik Müziğın İcrasındaki Kolaylıklar	23
3.5. Pentatonik Müziğın İcrasındaki Zorluklar.....	25
3.6. Pentatonik Dizi Kullanılarak Bestelenmiş Eserler.....	26
3.7. Pentatonik Dizilerin Türk Müziğı Makamlarındaki Karşılığı.....	27
3.7.1. Türk Müziğinden Örnekler	34
3.8. Pentatonik Dizilerin Batı Müziğindeki Karşılığı.....	40
3.8.1. Batı Müziğinden Örnekler	41
3.9. Orta Asya Müziğinden Örnekler.....	42
3.10. Blues ve Caz Örnekleri.....	43
3.11. Pentatonik Müziğın Dünya Müziğindeki Yeri	43
3.12. Müzikle Tedavinin Tarihçesi.....	44
3.12.1. İbranilerde Müzikle Tedavi	44
3.12.2. Yunanlılarda Müzikle Tedavi	45
3.12.3. Romalılarda Müzikle Tedavi.....	46
3.12.4. Antik Mısır'da Müzikle Tedavi.....	47
3.12.5. Antik Çin'de Müzikle Tedavi.....	48
3.12.6. Orta Asya Türklerinde Müzikle Tedavi	49
3.12.7. Anadolu Türklerinde Müzikle Tedavi	49
3.12.7.1. Selçuklu Türklerinde Müzikle Tedavi.....	50
3.12.7.2. Osmanlılarda Müzikle Tedavi	53
3.13. Pentatonik Müzik ve Tedavi	61
3.13.1. Pentatonik Dizideki Ses Frekanslarının Organlar ve Biyolojik Sistem Üzerindeki Etkileri	61
3.13.2. Çin Tıbbında Pentatonik Frekans ve Organlar.....	61
3.14. Pentatonik Müziğın Tedavide Kullanımı.....	62
3.14.1. Pentatonik Müziğın Nörolojide Kullanımı	62
3.14.2. Pentatonik Müziğın Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ve Dikkat Eksikliğinde Kullanımı .	63
3.14.3. Pentatonik Müziğın Kalp Ritmi ve Solunum Düzeni için Kullanımı.....	63
3.14.4. Pentatonik Müziğın Ağrı Algısı Üzerine Kullanımı	63

3.14.5. Pentatonik Müziğin Otizm Spektrum Bozukluğu Üzerine Kullanımı	63
3.14.6. Pentatonik Müziğin Depresyon ve Anksiyete Bozukluklarında Kullanımı.....	64
3.14.7. Pentatonik Müziğin Uyku Bozukluklarında Kullanımı	64
3.14.8. Pentatonik Müziğin Tinnitus Tedavisinde Kullanımı	64
IV. BÖLÜM	66
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
KAYNAKÇA.....	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Pentatonik Aralıklar	12
Şekil 2. Herhangi Bir Ses Üzerine Tam Beşli Çıkılarak Oluşturulan Dizi	13
Şekil 3. Pentatonik Dizi 4-7 Yok	13
Şekil 4. Do Pentatonik Dizi ve Çevrimleri	13
Şekil 5: Yarım Sesli Pentatonik Dizi ve Çevrimleri	14
Şekil 6: Pentatonik Müziğin Yayılış Haritası	15
Şekil 7. Do Majör 4-7 Yok	27
Şekil 8. La Minör 2-6 Yok	27
Şekil 9. Hüseyni Benzeri Dizi	27
Şekil 10. Yonanuki 4-7 Yok	29
Şekil 11. Ritsu 3-7 Yok	29
Şekil 12. Miyako Buşi 3-7 Yok	29
Şekil 13. Okinava 2-6 Yok	29
Şekil 14. Minyo (Manı, İnaka Buşi) 2-6 Yok	29
Şekil 15. Muasır Gam Dizisi	29
Şekil 16. Yonanuki 4-7 Yok	30
Şekil 17. Çargah Dizisi	30
Şekil 18. Şikeste-i Fars Dizisi	30
Şekil 19. Yonanuki 4-7 Yok, Bemollü	30
Şekil 20. Nikriz Beşlisi	30
Şekil 21. Hisar Buselik Dizisi	30
Şekil 22. Nihavend Dizisi	30
Şekil 23. Buselik Dizisi	30
Şekil 24. Ritsu 3-7 Yok	31
Şekil 25. Acemaşiran-Mahur Dizisi	31
Şekil 26. Rast Beşlisi-Uşşak Dörtlüsü	31
Şekil 27. Miyako Buşi 3-7 Yok	31
Şekil 28. Kürdi Dörtlüsü	31
Şekil 29. Hicaz Beşlisi	31
Şekil 30. Nihavend Dizisi	31
Şekil 31. Hicaz Dörtlüsü Saba, 2-7 Yok	31
Şekil 32. Okinava 2-6 Yok	32
Şekil 33. Acemaşiran Dizisi	32
Şekil 34. Rast Dizisi-Mahur Dizisi	32
Şekil 35. Segah Dizisi- Hüzzam Dizisi	32
Şekil 36. Minyo	32
Şekil 37. Nihavend Dizisi-Buselik	32
Şekil 38. Buselik Beşlisi-Hüseyni Beşlisi	32
Şekil 39. Rast Beşlisi	33
Şekil 40. İnaka Buşi	33
Şekil 41. Okinava	33

Şekil 42. Saba Dizisi 1	33
Şekil 43. Saba Dizisi 2	33
Şekil 44. Nureddin Hastanesi.....	51
Şekil 45. Kayseri Gevher Nesibe Tıp Medresesi	51
Şekil 46. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	52
Şekil 47. Amasya Darüşşifası	52
Şekil 48. Fatih Darüşşifası	54
Şekil 49. Edirne II.Bayezid Darüşşifası.....	55
Şekil 50. Süleymaniye Darüşşifası	55
Şekil 51. Hafsa Sultan Darüşşifası.....	56

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Pentatonik Dizideki Notaların Frekansları ve Etkili Oldukları Organ/Sistem	61
Tablo 2. Pentatonik Dizideki Notaların İlişkili Oldukları Organ, Element ve Duygu	62

TANIMLAR

Alzheimer	: Bir beyin hastalığı olup, bunamanın en yaygın nedenidir.
Bilişsel	: Bilişle ilgili, zekanın işleyişiyle ilgili bir kavramdır.
Eyvan	: Binaların ortasında bulunan, avluya açılan üç tarafı kapalı yer.
Frekans	: Birim zamandaki titreşim sayısıdır.
Hasidik	: Yahudi dinî bir gruptur.
Kabala	: Bir yahudi öğretisidir.
Kadim	: Çok eski zamanda var olmuş veya eskiden beri var olandır.
Niggunim	: Hasidik gelenekteki sözsüz ilahilerin adıdır.
Ritüel	: Belirli bir düzen içinde genellikle tekrar eden törenlerdir.
Senkronize	: Eşzamanlı olma durumudur.
Talmud	: Yahudi kutsal metinlerinden birisidir.
Tanah	: Yahudil kutsal metinlerini oluşturan kitapların genel adıdır.
Terapötik	: Tedavi edici, iyileştirici etkidir.
Titreşim	: Mekanik bir sistemdeki salınım hareketleridir.
Zohar	: Kabalistik edebiyatın temel eseridir.

SEMBOLLER VE KISALTMALAR

Hz : Hertz

EEG : Elektro Ensefalo Grafi

TEŞEKKÜR

Araştırmalarım sırasında yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Recep DURSUN'a ve konservatuar eğitimim süresince üzerimde çok büyük emekleri olan kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet GÖNÜL'e,

Tez yazım aşamasında yardımları ve gösterdiği sabır için eřim Erdiñ ÇELİKER'e,

Yüksek lisans eğitimim sırasında beni yüreklendiren, güç veren rahmetli annem Delâl BAĞIRSAKÇI'ya,

Bana Türk Müziği sevgisini aşılayan, müzik yolculuğumun mimarı olan rahmetli babam şahap BAĞIRSAKÇI'ya teşekkür ederim.

İdil ÇELİKER

Konya-2025

1. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Pentatonik müzik sistemi, Dünyada kullanılan en eski müzik sistemidir. Çin ve Uzak Doğuda kullanılmış olmasına rağmen diğer Dünya ülkelerini de etkilemiş ve pek çok müzik sisteminin temeli olmuştur.

"Pentatonik" kelimesi, Yunanca "penta" (beş) ve "tonos" (ses) kelimelerinden türetilmiştir; bu nedenle bu beş sesli diziye pentatonik ses denilmiştir. Bu diziler bir oktav içinde sadece beş farklı ses içerir (Do-Re-Mi-Sol-La) ve yarım ses içermezler. (Nettl, 2015).

Pentatonik müziğin Çin'de oluşup geliştiği daha sonra tüm dünyada yaygınlaştığı bilinmektedir. Araştırmalar, 4000 yıllık bir geçmişe dayanan Çin müziğine saray ve tapınaklarda önemle yer verildiğini ve imparatorun buyruğuna göre kurumlaştığını göstermektedir. Yerle gök arasındaki uyumu yansıtması gereğine inanılan müziğin amacı, halkı eğitmek, onlara iyi duygular aşılamağı. İnsan yaşamındaki en önemli yer, törenlere ve müziğe ayrılmıştı. Ünlü Çin bilgini Confucius'un (Kung Fu Tseu, M.Ö. 551_478), müziğin olumlu etkisinden yararlanıp eğitim aracı olarak kullanılmasına önem verdiği, bu amaçla eski ezgileri toplayıp birleştirdiği ve yeni ezgiler ürettiği bilinmektedir (Selanik, 1996, s:7).

Türklerde müzik kültürünün M.Ö. 3000'li yıllarda Ural ve Altay dağları çevresinde gelişmiş olduğu görülmektedir (Bala, 1999, s. 45). Bu dönemde Türkler tarafından müzik kavramı, genellikle "şaman müziği" olarak bilinmekteydi (İnan, 2000, s. 112). Şaman müziğinin en belirgin özelliği, az perdeli, sade, coşkulu ve basit yapıda olmasıdır (Kafesoğlu, 2015, s. 203). Mevcut müzik eserleri çoğunlukla insan sesiyle ve davul eşliğinde icra edilmiştir (Ögel, 2003, s. 56).

Pentatonik yapı, Göktürkler zamanında çok baskın olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde perde sayısının arttığı da görülmektedir. Göktürklerin, yıkılmasının ardından kurulan Uygur Devleti'nde kültürel seviye, İslam öncesi Türk tarihinin en gelişmiş dönemidir. İslamiyeti kabul etmeden önce Uygur devleti döneminde müzik, on yedi perdeli idi. Bu dönemde müzik iniş ve çıkışlar gösteren, atlamalı sesleri daha çok tercih eden, uzun motiflerden oluşan ve simetrik ölçülü bir durum göstermekteydi (Koç, 2023).

Pentatonik müzik ile tedavi çalışmaları da yapılmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde en çok sinir sistemi ve stres üzerindeki etkileri, otizm spektrum bozukluğu üzerine etkisi, ağrı yönetimi ve fiziksel rahatlama uyku kalitesi üzerine etkileri ile karşılaşılmaktadır.

Pentatonik dizilerdeki, frekansların, insan fizyolojisi ve psikolojisi üzerinde dengeleyici ve iyileştirici etkileri olabileceği, çeşitli müzikterapi uygulamaları ve geleneksel tıp sistemleriyle öne sürülmektedir. Pentatonik frekansların insan organlarına etkileri hem bilimsel literatür hem de geleneksel inançlarda yer almaktadır (Campbell, 2001, s.127).

Müzikle tedavinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, Afrika, Amerika, Asya ve Avrupa toplumlarında, ayrıca Eski Türkler ve Osmanlı Türklerinde müzikle tedavinin çeşitli şekillerde uygulandığı görülmektedir (Horden, 2014; Güvenç, 2010).

İnsanlar, ruhsal ve bedensel rahatsızlıkları ortadan kaldırabilmek için yüzyıllar boyunca farklı tedavi yöntemleri geliştirmiştir. Bu yöntemlerden biri olan müzikle tedavi, geçmişten günümüze ulaşan tedavi aracı olmuştur (Aldridge, 2000).

Müzikle tedavi; müzikal seslerin ve melodilerin fizyolojik ve psikolojik etkilerinin, belirli ruhsal bozukluklara göre uyarlanarak düzenli bir şekilde uygulanması esasına dayanmaktadır (Wigram, Pedersen & Bonde, 2002). Tarihsel süreçte özellikle Orta Asya Türk toplumlarında ve Osmanlı darüşşifalarında, ney, rebap ve ud gibi enstrümanlarla yapılan müzik icralarıyla hem ruhsal dinginlik hem de bedensel iyileşme amaçlanmıştır (Güvenç, 2010).

Müzikle terapide, ezgi ve ritimler belirli bir uyum içerisindedir. Ayrıca, insanların türlü ruhsal değişimlerini dengelemek üzere sistemli bir metottur. Bu tedavi şekli, toplumların kültürlerine ve inanışlarına göre çeşitlilik göstermiştir (Ak, 2006, s.20).

Selçuklu Devleti zamanıyla beraber Türk müzik kültürünün Arap ve Fars müziği ile etkileşmesiyle, müzik kuramcıları bu konuda çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde Farabi (870-950), İbn-i Sina (980-1037) ve Safiyüddin Urmevi (1224-1294) müzik konusuna kuramsal açıdan bakmış ve eserler üretmişlerdir. İlerleyen dönemlerde de Şuuri Hasan Efendi ve Gevrekzade Hafız Hasan Efendi, müziğin insanın ruhuna etkisi ve müzikle tedavi konuları üzerine araştırmışlar yapmışlardır. Selçuklular ve Osmanlılar

zamanında şehirlere açılan darüşşifalar, müzikle tedavinin uygulandığı merkezler olmuştur (Öztürk, 2004).

Müzik, özellikle son 40-50 yıl içinde “ Müzikterapi ” ismi altında özel bir tedavi aracı olarak görülmüştür. Eski uygarlıkların kendilerine göre uyguladıkları müzikle rahatlatmalar ve uyarmalar zamanımızda bilimsel bir yol almıştır. Son yıllarda klinik psikologlar, ruh hekimleri ve müzikle tedavi uzmanlarının çok kez ortak araştırmaları olmuştur. Bu araştırmalarda müziğin kişiye ve hastalığına göre yardımcı bir tedavi niteliği olduğu saptanmıştır. Müzik, beyin araştırmalarına göre biyolojik olarak da etkili olduğunu göstermektedir. Psikiyatrik hastalıkların oluşumunda etkili olan, norepinefrin, dopamin, kortizol, serotonin, adrenalin, testosteron, melatonin gibi hormonları olumlu yönde etkilediği bilinmektedir. Ayrıca müziğin kan basıncı, nabız sayısı, solunum kalitesi, solunum ritmi gibi fizyolojik olaylara olumlu etkilerinin olduğunu gösteren bilimsel çalışmaların sayısının arttığı dikkat çekmektedir (Karahan, 2006).

Dünya müziklerinin temelinde görülen Pentatonik müzik sistemi pek çok müziğin nüvesini oluştururken aslında tam olarak anlaşılamadığı ya da kaynaklara eser olarak geçemediği görülmektedir.

Bu çalışmada, özellikle pentatonik müzik üzerine araştırmalar yapılmıştır. Pentatonik müziğin yapısı, Türk Müziği ve Batı Müziğindeki yeri, tedavide kullanımı incelenmiştir. Bu araştırmalar için Türkiyede ve Dünyada yayınlanmış olan kitap, dergi, tez, makale gibi yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili yayınlanmış belgeseller, videolar, arşivdeki kayıtlara internet üzerinden erişim sağlanmıştır.

1.1.Araştırmanın Konusu ve Problem Durumu

Bu çalışmada pentatonik müziğin yapısı ve özellikleri incelenmiş olup yapılan araştırmalar doğrultusunda pentatonik müzik ve tedavide kullanımı açısından sorulara cevaplar aranmıştır. Bu çerçevede araştırmanın problem cümlesi;

“Pentatonik müziğin müzikle tedavideki yeri nedir?” şeklinde belirlenmiştir.

1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri

Bu çalışmada, problem cümlesi kapsamında aşağıda belirtilen alt problemlere de cevap aranacaktır. Alt problemler maddeler halinde belirtilmiştir:

1. Pentatonik dizilerin özellikleri nelerdir?
2. Pentatonik müziğin icrasındaki kolaylıklar ve zorluklar nelerdir?
3. Pentatonik dizilerin Türk müziğinde ve Batı müziğindeki yeri nedir?
4. Pentatonik diziler, başka hangi müzik türlerinde kullanılmıştır?
5. Pentatonik diziler, müzikle tedavide nasıl kullanılmıştır?
6. Pentatonik müziğin ruhsal ve bedensel hastalıklardaki etkisi nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, pentatonik müzik ve tedavide kullanımı incelenmiştir. Dolayısıyla tezin amacı, pentatonik müzik ve pentatonik müziğin tedavide kullanımı hakkında bir kaynak oluşturabilmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi;

Bu araştırma;

- Pentatonik dizilerin özelliklerinin incelenmesi,
- Pentatonik müzikle yapılan eser icralarının kolaylık ve zorluk bakımından incelenmesi,
- Pentatonik dizilerin, Türk müziğinde ve Batı müziğinde kullanımının incelenmesi,
- Pentatonik dizilerin kullanıldığı müzik türlerinin tespiti,
- Pentatonik müziğin tedavide kullanım alanlarının incelenmesi,
- Pentatonik müziğin kullanımının ruhsal ve bedensel hastalıklardaki etkisinin incelenmesi

bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada;

- Kullanılacak yöntemin, araştırmanın konusuna, amacına ve problemin çözümüne uygun olduğu,

- Çalışmanın örnekleminin yeterli olduğu,
- Araştırmada oluşturulacak veri toplama aracının, araştırma için uygun ve yeterli olduğu varsayımları doğrultusunda hareket edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Ulaşılabilen arşivler ve kaynaklar,
- Bilimsel yöntemlerle yapılmış müzik terapi çalışmaları ile sınırlıdır.

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve teknikleri, verilerin çözümlenmesi açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli “genel tarama” modelidir. Yapılan araştırma; gerekli literatürün taranması ve mevcut durumun ortaya konulmasından dolayı “betimsel” bir araştırmadır. Tarama modeli geçmişte veya günümüzde var olan bir olguyu betimsel olarak açıklayan bir araştırma modelidir. Araştırmaya konu olan olay ya da nesne için herhangi bir değiştirme çabası gösterilmez. Araştırmacı bu modelde elde edeceği verileri kendi gözlemleri ile bütünleştirerek yorumlar. Tarama modellerinde iki çeşit yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar genel ve örnek olay taramalarıdır. Genel tarama modeli bir evren hakkında genel bir yargıya varabilmek için evrenin tümü ya da evrenden seçilecek bir örneklem üzerinde yapılan araştırmalarda kullanılan tarama modelidir (Karasar, 2009).

2.1.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; “Geçmişten günümüze müzikle tedavi çalışmalarında kullanılan müzik yapıları”, örneklemini ise “Pentatonik müziğin, müzikle tedavide kullanımı” oluşturmaktadır.

Araştırmada evren “Sonuçların genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Bu bütün, ortak özellikleri olan canlı ya da cansız her türlü elemanı içerebilir (Karasar, 2009).

Ulaşılabilir evren açıkça tanımlanır ve örnekleme esas alınır. Bilimsel çalışmaların raporlarında genel olarak sadece ulaşılabilir evren tanımlanır ve kısaca araştırmanın ‘evreni ifadesi’ kullanılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2014).

2.1.2. Veri Toplama Teknikleri

Tez konusu ile ilgili kaynak taraması sırasında, pentatonik müzik, müzikle tedavi, pentatonik müziğin insan sağlığı üzerine etkileri ilgili yapılan tez çalışmaları için YÖKTEZ ve Proquest Dissertations&Theses veritabanlarına; makalelere erişim için

Dergipark, Taylor&Francis, Academia gibi çevrim içi veritabanlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili yayınlanmış belgeseller, videolar, arşivdeki kayıtlara internet üzerinden erişim sağlanmıştır.

2.1.3 Verilerin Çözümlemesi

Araştırma sırasında incelenen kaynaklardan elde edilen bilgiler, pentatonik müzik ve müzikle tedavide kullanımı ana başlıkları altında gruplandırılarak, her ana ve alt başlık için ayrı ayrı çalışmalar yapılmıştır. Her bir alt başlık altındaki bilgiler detaylandırılmış, her ana başlık için de tüme varım yöntemi kullanılarak somut bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu kısımda araştırma konusu kapsamında yapılan alan yazın taramasına yer verilmiştir. Belirtilmiş olan kaynaklar, araştırmanın konusu ile ilgili olan başlıca akademik çalışmalardır.

1. EKE (1998), “Erzincan Merkez İlçedeki Ezgilerle İdil-Ural Bölgesindeki Ezgilerin Mukayesesi ve Sonuçları” isimli sanatta yeterlik tezinde kültürel müzik mirasımızı anlamak açısından çok değerli araştırmalar yapmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi’nde hazırladığı tezi Türkiye ile Türk dünyası arasında müzikal bağları ortaya koymayı amaçlıyor.

Bu çalışma, Erzincan Merkez ilçesindeki halk ezgileri ile İdil-Ural bölgesindeki ezgileri melodik, ritmik ve edebi açıdan karşılaştırmaktadır. Amaç, uzun yıllar ihmal edilmiş kültürel değerleri yeniden gün yüzüne çıkarmak ve Türk dünyası müzik mirasına katkı sağlamaktır.

Tezde, pentatonik müzik yapısının her iki bölgede de var olduğu ve bu ortaklığın, Türk müzik kültürünün kökenlerine dair önemli ipuçları sunduğu vurgulanıyor. Ayrıca, Ural-Altay bölgesinden müzisyenlerle yapılan röportajlar ve saha çalışmalarıyla elde edilen veriler, analizlerde tezde yer almaktadır.

2. KARAHAN (2006), “Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi” isimli yüksek lisans tezinde, müziğin, insanlar üzerindeki etkisinin ve gücünün tedavi amaçlı kullanımını incelemiştir. Bu çalışmada, tarihsel veriler ve güncel kaynaklara dayanarak, özellikle psikiyatrik hastalıklarda müzikle tedavinin günümüz bilim anlayışına kadar olan gelişmeleri aktarılmıştır. Burada amaç, kaybolan değerlerimizden ve en eski tedavi yöntemlerinden biri olan müzikle tedavinin günümüzde de insanın ruh ve bedensel sorunlarını gidermekte ne kadar etkili olduğuna dikkat çekmektir.

Müzik, en eski tedavi yöntemlerinden biri olmuştur. İlkel toplumlardan, günümüz toplumlarına kadar geçen zaman içerisinde şaman ve hekim gibi şifacılar tarafından müzikle tedavi yöntemi kullanılmıştır. Zaman içerisinde modern hekimliğin ortaya çıkması ve tedavi yöntemlerinin gündeme gelmesiyle faydaları ve insan sağlığı üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

3. UZUN (2018), Üsküdar Üniversitesi’nde hazırladığı “Lise Öğrencilerinin Ruhsal Gelişimi ve Ergenliğe Bağlı Negatif Etkilerin Giderilmesinde Müziğin Rolü” başlıklı yüksek lisans tezi, müziğin ergenlik dönemindeki gençlerin ruhsal gelişimindeki etkisini bilimsel olarak inceliyor. Bu araştırma, müzik terapisinin lise öğrencilerinin bedensel, sosyal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılamadaki rolünü ele alıyor. Tarihsel olarak Pisagor ve İbn-i Sina gibi düşünürlerin müzikle tedaviye dair görüşlerine yer veriliyor. Günümüzde ise müzik terapinin, özellikle beyin, kalp, kanser ve ruhsal hastalıklar gibi alanlarda tamamlayıcı bir yöntem olarak kullanıldığı vurgulanmaktadır.

Araştırmada, İstanbul’daki Anadolu liselerinde öğrenim gören 326 öğrenciyle anket çalışması yapılmış. Katılımcıların yaş aralığı 12-17 üzeri arasında değişiyor. Uygulanan ölçekle, öğrencilerin müzikten nasıl etkilendikleri ve bunun ruhsal gelişimlerine katkısı ölçülmüştür.

Sonuç olarak, müziğin ergenlik dönemine bağlı olumsuz etkileri azaltmada ve ruhsal gelişimi desteklemede olumlu bir etkisi olduğu ortaya konmuş. Bu

yönüyle çalışma, müzik terapisinin eğitim ortamlarında daha yaygın kullanılmasına yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

4. KOÇ (2019), "Türk-İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi" adlı yüksek lisans tezinde, müziğin tarih boyunca Türk-İslam kültüründeki tedavi amaçlı kullanımını inceliyor. Tez, müzikle tedavinin İslamiyet öncesi Türk topluluklarından başlayarak, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine kadar geçirdiği evrimi ele alıyor. İslamiyet öncesinde şaman, kam ve baksı gibi din adamlarının müziği ritüel ve şifa amaçlı kullandıkları anlatılıyor. Bu dönemde kullanılan çalgılar ve müziğin Gök Tanrı inancındaki yeri detaylandırılmıştır.

İslamiyet'in kabulüyle birlikte, makamsal müzik anlayışının geliştiği ve müzikle tedavinin daha sistematik hale geldiği vurgulanıyor. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, müzikle tedavi uygulamaları zirveye ulaşmış; darüşşifalar (şifahaneler) kurulmuş ve burada belirli saatlerde belirli makamlarla hastalara terapi uygulanmıştır.

Tezde ayrıca, farklı makamların psikolojik etkileri ve çocuk hastalıklarına iyi gelen makamlar gibi konulara da yer verilmiş. Müzik, sadece bir sanat değil, aynı zamanda ruhsal ve fiziksel iyileşmenin bir aracı olarak sunulmuştur.

5. ÖZGÜR (2001), "Pentatonik Müzik ve Dünya Müziğine Etkileri" başlıklı makalesi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmış ve pentatonik dizinin tarihsel kökeni ile dünya müziğindeki etkilerini kapsamlı biçimde ele alınmıştır.

Makalede, pentatonik dizinin, ilk kez Çin'de bir ses üzerine tam beşliler çıkılarak oluşturulan 12 seslik sistemin ilk beş notasının seçilmesiyle ortaya çıktığını ifade edilir. Bu yapı, zamanla Çin'e komşu ülkelerin yanı sıra Orta Asya, Japonya, Hindistan, Avrupa, Afrika ve Amerika gibi pek çok bölgenin halk müziklerinde temel dizi haline gelmiştir.

Yazar, pentatonik müziğin sadece geleneksel halk müziklerinde değil, aynı zamanda müzik eğitimi programlarında da önemli bir yer tuttuğunu vurgular.

Türkiye’de de bu dizinin müzik eğitimi içinde kullanılması, öğrencilerin dünya müziğini daha iyi tanmasına katkı sağlamaktadır.

Ayrıca, makalede Confucius’un müziği eğitim aracı olarak kullanması, Çin’de müziğin saray ve tapınaklarda kurumsallaşması gibi tarihsel detaylara da yer verilir. Pentatonik müzik, doğayla uyumlu yapısı ve insan psikolojisine olumlu etkileri nedeniyle müzik terapisi alanında da değerlidir.

6. BİRKAN (2014), makalesinde, müzikle tedavinin antik çağlardan günümüze kadar uzanan tarihsel gelişimini incelemektedir. Pisagor, Hipokrat, Platon gibi düşünürlerin müziği ruhsal ve fiziksel hastalıkların tedavisinde nasıl kullandıklarını örneklerle açıklamaktadır. Özellikle Pisagor’un seslerin harmonisiyle vücuttaki dengeyi sağlama fikri, müzikle tedavinin temelini oluşturmaktadır.

Serbest Hekim, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Uzmanı, Akupunkturist olan Birkan, Yunan mitolojisinden Osmanlı’daki müzikle tedavi uygulamalarına kadar geniş bir dilimde, müziğin epilepsi, depresyon, melankoli, felç gibi hastalıklarda kullanımını anlatmaktadır. Ayrıca Frigya müziği gibi bölgesel müziklerin de tedavi edici etkilerinden bahsetmektedir.

Modern dönemde ise müzik terapisi, Dünya Müzik Terapi Federasyonu’nun tanımıyla, bireyin fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik profesyonel bir uygulama olarak biliniyor. Makale, bu terapilerin özellikle bağımlılık tedavilerinde ve nörolojik hastalıklarda etkili olduğunu savunmaktadır.

7. ZHANG ve arkadaşlarının (2019), “Auditory stimulation of 40-Hz gamma oscillations improves memory in Alzheimer’s patients” başlıklı makalesi, Alzheimer hastalarında 40 Hz frekansındaki ses uyarımının bilişsel işlevler üzerindeki etkisini araştırmaktadır.

Araştırmacılar, Alzheimer hastalarında görülen gamma osilasyonlarındaki bozulmanın, hafıza ve bilişsel işlevlerdeki düşüşle ilişkili olduğunu belirtiyor.

Bu çalışmada, 40 Hz frekansında ses uyarımı kullanılarak beyin aktivitesinde senkronizasyonun yeniden sağlanabileceği ve bunun da hafıza performansını iyileştirebileceği hipotezi test edilmektedir.

Katılımcılara belirli sürelerle 40 Hz ses uyarımı uygulanıyor ve ardından hafıza testleri ile bilişsel performansları ölçülüyor. Sonuçlar, bu tür uyarımın beyin bölgeleri arasında senkronize gamma aktivitesini artırdığını ve hafıza işlevlerinde anlamlı bir iyileşme sağladığını göstermektedir.

Bu bulgular, Alzheimer tedavisinde non-invaziv, düşük maliyetli ve yan etkisiz bir yöntem olarak 40 Hz ses uyarımının umut verici bir araç olabileceğini ortaya koymaktadır.

III. BÖLÜM

3. BULGULAR ve YORUMLAR

3.1. Pentatonik Müzik

Pentatonik müzik, pentatonik dizilerden oluşmaktadır. Yunancada Penta, beş sayıdır. Tonik ise ses anlamına gelir. Bu nedenle pentatonik dizinin kelime anlamı, beş sestem oluşan dizidir. Pentatonik diziler bir sekizli içindeki belli beş tam sesin kullanılmasıyla oluşur ve yarım ses içermezler (Özgür, 2001, s.87).

Pentatonik müziğin Çin'de oluşup geliştiği daha sonra tüm dünyada yaygınlaştığı bilinmektedir. Araştırmalar, 4000 yıllık bir geçmişe dayanan Çin müziğine saray ve tapınaklarda önemle yer verildiğini ve imparatorun buyruğuna göre kurumlaştığını göstermektedir. Yerle gök arasındaki uyumu yansıtmaya gereğine inanılan müziğin amacı, halkı eğitmek, onlara iyi duygular aşılamağı. İnsan yaşamındaki en önemli yer, törenlere ve müziğe ayrılmıştı. Ünlü Çin bilgini Confucius'un (Kung Fu Tseu, M.Ö. 551_478), müziğin olumlu etkisinden yararlanıp eğitim aracı olarak kullanılmasına önem verdiği, bu amaçla eski ezgileri toplayıp birleştirdiği ve yeni ezgiler ürettiği bilinmektedir (Selanik,1996, s.7).

Pentatonik dizi günümüzün kromatik dizisine benzemektedir ve 12 ses dizisine dayandırılarak elde edilmiştir. Çin müziğinde kullanılan bu sesler, bir ses üzerine tam beşlilerle çıkılarak oniki sesin elde edilmesiyle oluşturulmuştur. Örneğin, fa sesi temel alınarak çıkıcı tam beşlilerle oniki ses bulunduğu aşağıdaki sıralama oluşacaktır. Beşli adımların ikinci sesleri bir oktav aşağıdan düşünülerek çıkıcı beşli ve iniçi dörtlülerin oluşturduğu oniki ses elde edilmiştir.

Şekil 1. Pentatonik Aralıklar (Ülkü, 2001, s.86)

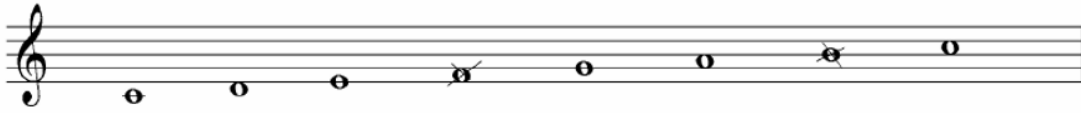
Bu sesler günün belirli saatleriyle aylara bağlıdır. Bu nedenle kutsal ezgiler yıl boyunca, aydan aya yarımşar ses yükselerek söylenirdi. (Sachs,1965,s.17).

Bu seslerin ilk beşi alınarak ses yüksekliklerine göre yazılmış ve pentatonik dizi elde edilmiştir. Çin'de ilk teorici kabul edilen Lyng Lun isimli bilgin M.Ö.2500 yıllarında Çin müziğinin beş notasını düzenlemiştir (Özgür,2001,s.87).

Şekil 2. Herhangi Bir Ses Üzerine Tam Beşli Çıkılarak Oluşturulan Dizi (Ülkü, 2001, s.87)

Pentatonik dizinin belli bir sestem başlama zorunluluğu olmadığından herhangi bir sesin üzerine tam beşlilerle çıkılarak bu dizi elde edilebilir. Dikkat edildiğinde oluşturulan bu dizide yarım sesin bulunmadığı, üç tane B³'lünün ya da iki tane k³'lünün art arda gelmediği görülmektedir. Dolayısıyla ezgilerde +4 aralığının yokluğu hemen fark edileceğinden pentatonik ezgiler kolaylıkla tanınabilir. Pentatonik dizi oluşturmak için bir majör dizinin yarım seslerini (4.ve 7. dereceleri) diziden çıkartmak yeterlidir (Özgür, 2001, s.87).

Şekil 3. Pentatonik Dizi 4-7 Yok (Ülkü, 2001, s.87)

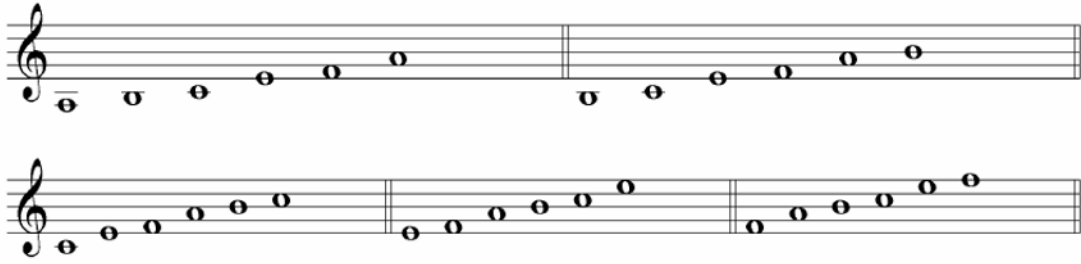
Pentatonik dizide sesler, birbirinden bağımsız olarak hareket eder ve dizi çevrimleriyle de kullanılarak ezgiler oluşturulur (Özgür, 2001, s.87).

Şekil 4. Do Pentatonik Dizi ve Çevrimleri (Ülkü, 2001, s.88)

Günümüzde ise yukarıdaki ilk dizide B³'lü olan ilk aralık majör karakter taşıdığından majör pentatonik, üçüncü ve beşinci dizide k³'lü olan ilk aralık minör karakter taşıdığı düşünülerek minör pentatonik dizi olarak adlandırılmaktadır (Ghezzi,1990.s.215).

Çin müziğinde önceleri çok az kullanılan yarım sesler zamanla sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Böylece yarım sesi olan ve olmayan pentatonik diziler oluşmuştur

Şekil 5: Yarım Sesli Pentatonik Dizi ve Çevrimleri

Yarım sesli pentatonik dizi de çevrimleriyle kullanılmıştır (Özgür, 2001, s.88).

Pentatonik diziler genellikle beş sestem oluşan ve tam seslerle kurulan yapılardır. Ancak bu diziler yalnızca anhemitonik (yarım ses içermeyen) değildir; bazıları hemitonik olup yarım ses aralıkları içerir. Bu tür diziler, özellikle geleneksel halk müziklerinde ve doğu kökenli melodik yapılarda sıkça görülür. Örneğin, “Do-Reb-Fa- Sol-Sib” dizisinde, Do-Reb arasında yarım ses vardır. Bu durum, bu diziyi hemitonik (yarım sesli) bir pentatonik dizi yapar. Hemitonik pentatonik dizilerde, genellikle en az bir yerde yarım ses geçişi bulunur. Bu yapı, bazı yöresel müziklerde veya geleneksel formlarda doğal olarak gelişmiştir. (Sadie & Tyrrell, 2001, s.25)

Pentatonik diziler yalnızca anhemitonik değildir; bazı geleneksel dizilerde, özellikle Afrika ve Asya kökenli olanlarda, yarım ses içeren hemitonik yapılar da görülmektedir (Klein,2007, s. 152).

Türk halk müziğinde bazı uzun hava ve bozlaklarda, beş sesli (pentatonik) yapılar içinde zaman zaman yarım sesli geçişlere rastlanır. Bu geçişler sistematik değil, daha çok icra pratiğine dayalıdır (Özkan, 2002, s. 84).

Bu bilgilerin ışığında, yarım sesli pentatonik dizilerin, belirli kültürel çevrelerde sistematik bir değer taşımadan, icra sırasında melodik bir ifade aracı olarak ortaya çıktığı görülmüştür.

3.2. Pentatonik Müziğin Tarihçesi

Pentatonik müzik, beş sesli diziler üzerine kurulu olan ve hemen her medeniyetin müzik kültüründe izlerine rastlanan bir müzik sistemidir. Pentatonik dizilerin tarihsel gelişimi araştırıldığında, pentatonik diziler Antik Çin, Mezopotamya, Antik Yunan, Orta Asya, Afrika, Amerika yerlileri ve modern Batı müziğinde görülmektedir. Haritada pentatonik müziğin çıkış yeri olarak Güney Sibirya, Orta Asya gösterilmektedir.

Şekil 6: Pentatonik Müziğin Yayılış Haritası

Bugün dünyada bu müzik türüne Orta Asya, Urallar, Çin, Japonya, Hindistan'ın bir kısmı Bali adaları, Kuzey Amerika'nın bir kısmı, Orta ve güney Amerika'da rastlanır. Bu müziğe bazı müzikologlar 'Allah'ın hediyesi' demektedir. Bu konuda en çok Japonlar çalışma yapmıştır. Pentatonik müzik tabiatın kendisinde, insanın doğasında olan müziktir. Zamanla değişerek Klasik Müziğe dönüşmüştür. Klasik müzik bugün dünyada evrensel müzik olarak bilinmektedir. Oysa bu müzik türü Orta çağdan sonra gelişmiştir ve bu anlamda baktığımızda evrensel değildir. Araştırmalar evrensel müziğin Pentatonik müzik olduğunu ve çıkış yerinin de Orta Asya olduğunu kanıtlar (Tümata,2024).

3.2.1. Çin ve Doğu Asya'da Pentatonik Müzik Tarihçesi

Pentatonik dizi, Doğu Asya müzik kültürlerinde binlerce yıldır kullanılmaktadır ve temel melodik yapıların başında gelir. Özellikle Çin, Kore ve Japon müziklerinde hem geleneksel halk müziğinde hem de saray müziğinde merkezi rol oynamıştır. Çin müziğinde pentatonik dizi, en azından M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzanır. Çin müziğinde, pentatonik yapıların kullanımı en erken belgelenmiş örneklerdendir. Shang Hanedanlığı dönemine ait (M.Ö. 1600-1046) bronz çanlarda pentatonik akort sistemlerinin olduğu tespit edilmiştir. (Cook, 2006, s. 69).

Antik Çin müziğinde, günümüzdeki "pentatonik" teriminin doğrudan bir karşılığı olmamasına rağmen, beş notalı bir dizi sistemi esas alınmıştır. Çin klasik müziğinde

bu beşli diziye "Wu Sheng" (beş ses) denirdi. Bu sistem, sadece müzikal bir yapı olmanın ötesinde, Çin felsefesi, Beş Element, Beş Renk ve Beş Yön gibi kozmolojik ve toplumsal kavramlarla derinlemesine ilişkilendirilmiştir (Wang, 2018, s. 75).

Çin'in en eski müzik teorisi kaynaklarından olan "Yüeh Ching" (Müzik Klasığı), beş temel sesi merkeze alan bir sistemden söz eder. Bu beş nota, Gong (宮), Shang (商), Jue (角), Zhi (徵), Yu (羽) olarak adlandırılır. Bu notalar ise günümüz Batı müziğindeki do-re-mi-sol-la dizisine denk gelir. (Liu, Jingzhi, 2010, s.14)

Bu beş notanın her birine özel isimler verilmiş ve bu isimler, belirli anlamları temsil etmiştir. Gong (宮), do notasına denk gelir ve merkeziliği ile imparatoru sembolize eder. Shang (商), re notasına denk gelir ve bakanlar sınıfını temsil eder. Jue (角): mi notasına denk gelir ve halkı ifade eder. Zhi (徵), sol notasına denk gelir ve devlet işleriyle ilişkilendirilir. Yu (羽), la notasına denk gelir ve doğayı veya varlıkların bütünü temsil eder. Bu notaların her birinin, antik Çin kozmolojisi ve toplumsal hiyerarşisiyle sıkı bir bağlantısı bulunmaktaydı. Dolayısıyla, bu ses sistem, basit bir müzikal diziden çok, "Liu" adı verilen ve "yasa" veya "düzen" anlamına gelen bir prensip olarak kabul edilmiştir (Chen & Lee, 2020, s. 112).

Çin'in geleneksel gong-shang-jue-zhi-yu dizisi, tam anlamıyla bir pentatonik dizidir. Bu beşli sistem, Wu Xing (Beş Element - metal, tahta, su, ateş, toprak) ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle müzik, hem kozmolojik hem de ahlaki bir araç olarak da görülmüştür. Her nota farklı bir mevsimi, yönü, duyguyu ve elementi temsil etmektedir (Thrasher, 2000, s.45)

Çin Saray Müziğinde pentatonik diziler, Tang (618–907) ve Song (960–1279) hanedanlıkları döneminde hem dinsel hem de saray müziğinde baskın hale gelmiştir. Pentatonik sistem, özellikle Tang döneminde, Budist ayin müzikleriyle etkileşim halindedir. Dolayısıyla, yaylı ve nefesli geleneksel çalgılarla icra edilen eserlerde kesinlikle pentatonik dizi kullanılmıştır (Witzleben, 1995, s.87).

Pentatonik dizi kullanımı, Kore geleneksel müziğinde (gugak), özellikle jeongak (saray müziği) ve minyo (halk müziği) türlerinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Kore'nin pyeongjo ve gyemyeonjo dizileri, Çin'in beş tonlu sistemine benzese de, yerel farklılıklar gösterir. (Howard, 1995, s.52)

Kore müziğinde pentatonik dizi, özellikle taepyeongso, gayageum ve haegeum gibi enstrümanlarla icra edilir. Japon geleneksel müziğinde yo ve in adı verilen iki temel pentatonik dizi bulunur. Özellikle gagaku (Japon saray müziği) ve shōmyō (Budist dini müzik) repertuarında pentatonik diziler hâkimdir. “Yo” dizisi genellikle neşeli, “In” dizisi ise daha hüzünlü bir ifade sunar. Japon nefesli çalgısı shakuhachi, pentatonik sistemin doğrudan işitsel yansımasını temsil eden önemli çalgılardan biridir (Malm, 2000,s.115).

Sonuç olarak, pentatonik müzik, Doğu Asya kültürlerinin yalnızca müzik sistemlerinin değil, aynı zamanda felsefi ve kozmolojik anlayışlarının da temelini oluşturmuştur. Çin'den Japonya'ya, bu beş sesli sistem; doğa, insan ve evren arasındaki uyumun bir yansıması olarak işlev görmüştür (Li, 2018, s.95).

3.2.2. Mezopotamya ve Mısır'da Pentatonik Müziğin Tarihçesi

Mezopotamya'da (Sümer, Akad, Babil ve Asur uygarlıkları), müzik, dini ayinlerin, cenazelerin ve saray törenlerinin önemli bir parçasıydı. Arkeolojik kazılarda, özellikle Sümerlere ait Ur şehrindeki mezarlarda bulunan lirler (örneğin "Ur Liri") bu geleneği gözler önüne serer. Pentatonik sistemin izleri, özellikle tabletlerdeki müzik teorisi bilgileriyle ilişkilendirilmiştir. En eski müzik yazımı örnekleri, M.Ö. 2000 civarına tarihlenen Nippur tabletleridir. Bu tabletlerde notalanmış müzik formlarında pentatonik yapıların kullanıldığı anlaşılmaktadır (Kilmer, 1971, s.128).

Araştırmacılar, Sümer müziğinde kullanılan "diatonik" sistemin yanında bazı ezgisel örneklerin pentatonik düzenlemeler içerdiğini belirtmiştir. Sümer ve Akad müziğinde, tam ses ve küçük üçlü aralıklar kullanılmış olup, pentatonik dizilere yakın seyirlerin var olduğu tespit edilmiştir.” (West, 1994, s. 81).

Mezopotamya müziğinde yaygın olarak lir, arp ve çift kamışlı flütler (reed flutes), kullanılmıştır. Bu çalgıların akort sistemlerinin beş sesli dizilere uygunluk gösterdiği dair bulgular vardır. Antik Mısır'da müzik, hem dinsel törenlerde hem de sosyal yaşamda merkezi bir rol oynuyordu. Müzikologlar, Mısır müziğinin yapısını ve

teorisini doğrudan anlayacak müzik notasyonları bulamamıştır. Ancak duvar resimleri, enstrüman yapıları ve metinlerdeki tasvirler incelenerek bazı bilgilere ulaşılabilmektedir. Mısır müziği üzerine doğrudan notasyon bulunamasa da, kullanılan çalgıların yapısı ve tapınak sahnelerindeki koreografiler, beş sesli pentatonik dizilerin kullanıldığını göstermektedir (Anderson,1976, s. 29).

Bazı müzikologlar, Mısır'da kullanılan şarkıların yapısının, Çin ve Afrika geleneklerindeki pentatonik yapı ile benzerlik gösterdiği fikrini savunmuşlardır. Mısır halk müziği örnekleri, melodik yapıları incelendiğinde pentatonik izler taşıdığı görülmektedir. Bu yapılar, Çin ve Afrika müzik yapılarıyla karşılaştırıldığında evrensel pentatonik formlarla benzerlik göstermektedir. Mısır'da arp, flüt, sistrum, lir ve çeşitli nefesli çalgılar kullanılmıştır. Bu çalgıların bazıları, sınırlı sayıda perdeye sahip olup beşli aralıklı ses dizilerine uygunluk göstermektedir (Nettl, 1983, s. 105).

Sonuç olarak, Mezopotamya ve Antik Mısır'da müziğin yapısal özellikleri üzerine elde edilen arkeolojik ve teorik veriler, her iki kültürde de pentatonik dizilerin kullanımına dair güçlü göstergeler sunmaktadır (Dumbrill, 2005, s.78).

Arp, lir ve çift kamışlı üflemeli çalgılara ait buluntuların yanı sıra, müzik teorisine dair çivi yazılı tabletlerdeki aralık sistemleri bu görüşü desteklemektedir (Kilmer, 1971, s.129).

3.2.3. Antik Yunan'da Pentatonik Müziğin Tarihçesi

Antik Yunan'da müzik, hem felsefi hem de ritüel bir değer taşımıştır. Bu bağlamda, pentatonik diziler de Yunan müzik sisteminde yer almış ve özellikle erken dönemlerde sıklıkla kullanılmıştır. Pentatonik yapı, Yunan müzik teorisinin temel taşlarından biri olan harmonik sistemler içinde kendine özgü bir yer edinmiştir. Antik Yunan müzik teorisi, Pythagoras (M.Ö. 6. yüzyıl) ile birlikte sistematik hâle gelmiştir. Pythagoras'ın ses aralıkları üzerine yaptığı deneyler sonucunda doğa temelli oranlara dayalı müzik sistemleri geliştirilmiştir. Bu sistemler içinde pentatonik dizi, özellikle lir ve aulos gibi çalgılarla icra edilen halk müziğinde görülmektedir. Özellikle Aristoxenus (M.Ö. 4.yüzyıl), pentatonik yapıların bazı ezgilerde yer aldığını belirtmiştir (Barker, 1989, s.105).

Yunan modları içinde bazı coşku etkisi oluşturan hypodorian ve hüzün etkisi oluşturan mixolydian dizilerin pentatonik kalıplara yaklaştığı gözlenmiştir. Pentatonik yapı, özellikle Lidya ve Frigya etkisiyle birlikte Doğu kökenli bir etki olarak, Yunan müziğinin halk ezgilerinde kendini göstermiştir (West, 1992, s.175).

Pentatonik sistemin Yunan müziğine etkisi, yalnızca yerel kökenlerle değildir. Anadolu ve Mezopotamya ile olan kültürel etkileşimlerle de açıklanır. West, Yunan müziğinde özellikle doğu etkilerini araştırdığı çalışmasında, Frigya ve Lidya müziklerinin pentatonik karakter taşıdığını ve bu etkilerin erken Yunan müziğine geçtiğini belirtir. Antik Yunan'da müzik yalnızca eğlence veya eğitim aracı değil, aynı zamanda ritüel bir araçtır. Orfik gelenek ve Pythagorasçı müzik felsefesi, müzikte düzen (harmonia) ve ahenk kavramlarına özen göstermiştir. Bu bağlamda, belirli ses frekanslarının ruhsal arınma sağlayabileceği düşünülmüş ve pentatonik dizilerin ruhsal dengeyi sağladığına inanılmıştır. Antik Yunan çalgılarında (özellikle lir, kithara ve aulos) pentatonik gamlara uygun ses sistemlerinin kullanıldığına dair arkeolojik bulgular vardır. Bazı Attika vazoların çizilmiş olan müzikal sahnelerde, çalgıların beş telli oldukları dikkat çekmektedir. Bu da pentatonik yapıların uygulanabilirliğini göstermektedir. Aulos çalgısı icra edilirken çoğunlukla beş ana perdeden oluşan ezgiler tercih edilirdi (Bélis,1990, s.65).

Antik Yunan'da, özellikle Pythagoras'ın ses aralıkları üzerindeki çalışmaları pentatonik yapılarla çok yakından ilişkilidir. Pythagoras, monokord ile deneyler yaparak beşli ve dördü oranları elde etmiştir ve pentatonik dizilerin temelini oluşturmuştur. Pythagoras, doğadaki düzen ve müzikte bulunan oranları eşitlemiştir. Ayrıca bu oranların oluşturduğu pentatonik yapıların ilahi uyumu temsil ettiğini savunmuştur” (Barker, 1989, s.108).

Sonuç olarak, Antik Yunan müziği, pentatonik yapılarla hem teorik hem pratik düzlemde ilişki kurmuştur. Bu yapıların halk müziği, dini ritüeller ve doğudan gelen etkilerle harmanlanarak Yunan müzik kültürüne dahil edildiği görülmektedir (West, 1992, s.180).

Özellikle Aristoxenos'un teorik yazıları ve arkeolojik bulgular, Yunan müziğinde pentatonik dizilerin kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, pentatonik müziğin

sadece bir ses sistemi değil, aynı zamanda kültürel bir birleşim noktası olduğunu da göstermektedir (Barker, 1989, s.110).

3.2.4. Orta Asya ve Türk Halk Müziği'nde Pentatonik Müziğin Tarihçesi

Türk müzik geleneğinin kökenleri ve pentatonik yapı, Şamanlar dönemine kadar uzanır. Batıda Pentatonik, Türklerde ise beş seslilik olarak adlandırılan bu yapı, bir oktavlık aralığın altıya bölünmesi ve dolayısıyla yedi yerine beş ses aralığının kullanılması anlamına gelir. Beş sesliliğin Orta Asya'dan dünyaya yayıldığı ve pek çok yerde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yapılan araştırmalara göre, Urfa, Erzurum (örneğin "Timur Ağa Barı"), Safranbolu ("Kına Havası") ve tüm köylerinde beş seslilik belirgin bir şekilde görülmektedir. Konya Cihanbeyli kazasının Boğrıdelik Köyü, Niğde Altay Köyü ve Eskişehir Çifteler Köyü de bu özelliği devam ettiren yerlerdendir. Kazak-Kırgız, İdil-Ural, Kırım, Yakut, Karaçay Türklerinin müzik eserlerinde tam beş seslilik görülür. Müzik icrası ve trans hali ile hasta tedavisine çalışan Baksıların (Şamanlar) kullandığı aletlerden Kopuz (Dutar, Dombra) perde bağlama açısından beş seslilik temelini taşır. Kılkopuz, Sıbizgı ve Koray da bu amaçla kullanılan enstrümanlardır. İdil-Ural ve Başkurt Türklerinin müziğinde en karakteristik şekilde görülen beş seslilik, Gubuz veya Şangıbiz denilen alette net olarak izlenebilmektedir (Güvenç,1985, s.17)

Pentatonik dizi, dünya müziklerinin en eski ve en yaygın dizilerinden biridir. Özellikle Orta Asya kökenli halk müziklerinde bu dizi sıkça kullanılır. Pentatonik dizi, tarih boyunca göçebe toplulukların müzik kültüründe yoğun olarak kullanılmış, sade yapısı nedeniyle tören ve eğlence müziklerini oluşturmuştur (Yıldız, 2012, s.65).

Orta Asya'da, özellikle Türk, Moğol ve Tunguz-Mançu topluluklarında, pentatonik dizi temel teşkil eder. Göçebe yaşam tarzı nedeniyle, taşınabilir çalgılar (kopuz, dutar, morin khuur) gelişmiş ve melodik yapılar sadeleşmiştir. Bu sadeleşme, genellikle pentatonik yapının yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır. Orta Asya Türk topluluklarının müziklerinde etkin olarak pentatonik ve tetratonik diziler kullanılmıştır. Bu yapıların kalıcılığı, tören müziklerinin zamanla halk müziğine dönüşmesine neden olmuştur (Reinhard,1992, s. 41).

Özellikle Hunlar, Göktürkler ve Uygurların müzik anlayışlarında, beş sesli dizilerin ağırlıklı olduğu belirlenmiştir. Çin kaynaklarında Hunlara ait müzik tanımlamaları

pentatonik dizilerle paralellik göstermektedir. Han Hanedanlığı dönemine ait Çin kaynakları incelendiğinde, Hunların müzikleri, beş notalı, ritüele dayalı ve pastoral özellikte olarak ifade edilmiştir (Chen Yi,1987, s.42).

Pentatonik yapı, günümüzde Türkiye Türklerinin halk müziğinde de etkisini göstermektedir. Araştırmalara göre, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Kars-Erzurum, Tunceli-Dersim, Azerbaycan ve Türkmenistan bölgelerinde yapılan ezgi analizlerinde pentatonik dizilerin etkisinin baskın olduğu görülmektedir. Anadolu'da türkülerde, özellikle Doğu bölgelerdeki uzun hava türlerinde pentatonik yapı etkisi hakimdir (Uçan, 1997, s.88).

Bağlama, kopuz gibi çalgılarda kullanılan ezgisel kalıplarda pentatonik dizinin varlığı belirgindir. Uzun hava, bozlak, , divan türlerinde bariz bir şekilde pentatonik yapıya dayalı ezgiler olduğu görülmektedir. Pentatonik diziler, özellikle saz ve kopuz icrasında görülen bozkır müzik kalıplarında yaşamaktadır. Bu, Orta Asya müziğinin, Anadolu'ya taşınmasının en büyük ispatıdır(Metin, 2001, s.95).

Etnomüzikologlar, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen göç yollarını izleyerek pentatonik dizilerin nasıl aktarıldığını incelemiştirlerdir. Örneğin, Bela Bartók, 1936'da Anadolu'da yaptığı incelemelerde pek çok türküde pentatonik yapı kullanıldığını ispat etmiştir. Bartók'un Anadolu gezilerinde topladığı ezgilerde, Macar halk müziğiyle benzerlik gösteren pentatonik dizilere sıklıkla karşılaşılmaktadır (Bartók, 1937, s.210).

Sonuç olarak pentatonik müzik, Orta Asya bozkır kültürlerinden Türk halk müziğine ulaşmıştır. Göçebe yaşam sayesinde, pentatonik yapının hem geçmişte hem de günümüzde önemli bir miras olarak kalmasını sağlamıştır (Tekin, 2015, s.110).

3.2.5. Afrika Kültürlerinde Pentatonik Müziğin Kökeni ve Kullanımı

Pentatonik dizi, Afrika kıtasında en yaygın müzik sisteminin yapı taşlarından biridir. Bu dizi, özellikle Batı ve Orta Afrika'nın geleneksel müziklerinde sıklıkla kullanılır. Afrika müziğinde pentatonik sistemlerin çok eski zamanlardan beri kullanıldığı bilinmektedir (Kubik,1999, s.35).

Afrika'da kullanılan pentatonik diziler, örneğin Gana'daki Akan halkı ya da Mali'deki Mandingolar gibi etnik kökenli grupların müziklerinde sıkça görülür. Bu diziler, tören müziklerinden ninnilere, çalışma şarkılarına kadar birçok alanda kullanılmıştır.

Geleneksel Afrikalı müzisyenler bu dizileri balafon, kora ve mbira (kalimba) gibi enstrümanlarla icra ederler (Chernoff,1979, s.92).

3.2.6. Amerika Yerli Kültürlerinde Pentatonik Yapı

Amerika'nın yerli halkları, özellikle Kuzey Amerika'daki bazı kabileler, müziklerinde pentatonik dizileri temel yapı olarak kullanmışlardır. Bu yapı, özellikle vokal melodilerde kendisini belirgin şekilde göstermiştir. Kuzey Amerika Kızılderili müziklerinde ezgilerin genellikle beş sesli olduğu belgelerde geçmektedir (Nettl, 2004, s.70).

Bu müziklerde kullanılan pentatonik diziler, genellikle ritüel ve şamanik uygulamalarla ilişkilendirilir. Av törenleri, yağmur duaları, iyileştirme seremonileri gibi dinsel ve kültürel bağlamlarda pentatonik dizilerden oluşan şarkılar icra edildiği bilinmektedir (McAllester,1996, s.55).

Afrika ve Amerika yerli kültürlerinde pentatonik müzik, sadece bir müzikal sistem değil, aynı zamanda ritüel uygulama ve doğa ile ilişki biçiminin bir dışa vurumudur. Her iki kıtada da pentatonik dizi, müziğin evrensel dilindeki kadim ve yaygın bir ifade aracıdır (Kubik,1999, s.120).

3.2.7. Avrupa'da Pentatonik Müziğin Tarihçesi

Pentatonik müziğin, Avrupa müziği tarihinde de önemli bir yeri vardır. Avrupa müzik geleneğinde özellikle Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde ortaya çıkan halk müziği ve dini müzik formlarında sıkça kullanılmıştır (Apel,1972, s.250).

Pentatonik müzik, Avrupa halk müziklerinde özellikle İskoç, İrlanda ve Balkan müziklerinde yaygın olarak görülmektedir (Blacking, 1973, s. 45).

İskoçya ve İrlanda halk müziklerinde kullanılan pentatonik diziler, doğallık ve akıcılık içerir. Orta Çağ modları, pentatonik dizilerle bazı ortak seslere sahiptir. Bu durum erken dönem müziklerde pentatonik etkilerin olduğunu göstermektedir (Taruskin, 2009, s.450).

Pentatonik dizi, özellikle blues, caz ve rock müziğin temel bir yapı taşıdır. Rock ve pop müzikte Led Zeppelin, The Rolling Stones gibi grupların eserlerinde pentatonik

diziler sıklıkla kullanılmıştır. Popüler müzik analizinde, pentatonik dizinin özellikle gitar rifflerinde ve vokal melodilerinde etkili olduğunu belirtmiştir (Everett, 2000, s.185).

19. yüzyıl romantik bestecileri, halk müziklerine yönelmişler ve pentatonik yapıyı tekrar canlandırmışlardır. Debussy, Ravel gibi besteciler, özellikle Uzak Doğu müziğinden etkilenerek pentatonik gamları eserlerine uyarlamışlardır. Debussy' nin 'Pagodes' adlı piyano parçası, doğrudan Endonezya gamelan müziğinden ve Çin pentatonik sisteminden etkilenmiştir (Trezise, 2003, s.120).

Sonuç olarak, pentatonik müzik, farklı coğrafyalarda ve kültürlerde paralel olarak gelişmiş, evrensel bir müzik sistemi olmuştur.

3.3. Pentatonik Müziğin Kullanıldığı Müzik Türleri

Pentatonik müzik günümüzde blues, caz ve halk müziklerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Çin ve Japon müziklerinin neredeyse tamamında pentatonik müzik görülmektedir. Eski Seltik ve Eskimo müzikleri de pentatonik yapıdadır. Kuzey Afrika'da bazı müzik türlerinde, Güney Asya, Bali, Sumatra, bazı Hint müziklerinde de, Asya'da daha çok Ural Bölgesinde, Kazan, Başkurt tarafları, Sibirya'nın bazı bölgeleri Kazak ve Kırgızlar'ın özellikle dağlık bölgelerinde pentatonik müzik devam etmektedir. Anadolu'da Konya, Eskişehir, Kastamonu, Safranbolu ve Erzurum civarında çok fazla olmasa da pentatonik müzik kullanıldığı görülmüştür. Pentatonik müzik, Anadolu'da zaman içinde unutulmuştur (Erişim tarihi: 25.07.2025)

3.4. Pentatonik Müziğin İcrasındaki Kolaylıklar

Pentatonik diziler, müzik icrasında hem teknik hem de algısal açıdan kolaylık sağlayan ses dizileridir. Beş sesli yapıları sayesinde disonans riskini minimuma indirmeleri, öğrenme sürecini kolaylaştıran önemli bir unsurdur (Bernstein, 1976). Pentatonik dizilerin icra kolaylığı, müzik eğitimi ve performans bağlamında incelenirken pedagojik yaklaşımlar ve kültürel perspektiflerle desteklenen görüşler tartışılmaktadır. Carl Orff'un Orff-Schulwerk yaklaşımı, özellikle çocukların müzikal yaratıcılığını geliştirmek için pentatonik gamların tercih edilmesini önermektedir (Orff, 1963).

Benzer şekilde, Zoltán Kodály'nin yönteminde pentatonik dizilerin, kulak eğitimi ve müziksel hafıza gelişimi için ideal olduğu vurgulanmaktadır (Kodály, 1974).

Leonard Bernstein da pentatonik gamların evrenselliğini ve dinleyici üzerinde yarattığı doğal uyumu, "insan beyninin en saf melodik algılarından biri" olarak tanımlamaktadır (Bernstein, 1976).

Müzikte pentatonik diziler, beş temel sestem oluşan yapılarıyla diğer dizilere kıyasla karmaşık olmaması nedeniyle icra sırasında kolaylık sağlar. İcra kolaylığı, hem melodik hem armonik olarak disonansın azlığı ve doğal akıcılığıyla ilişkilidir. Bu nedenle pentatonik diziler, özellikle müzik eğitiminde başlangıç aşamasında sıkça kullanılır. Dizilerin icrasındaki kolaylıkları teknik kolaylık, pedagojik yaklaşımlar ve icra kolaylığı, kültürel perspektif ve icra kolaylığı olarak inceleyebiliriz (Orff, 1963).

Pentatonik dizilerin icrasındaki teknik kolaylığın temelinde, gamda yer almayan 4. ve 7. derecelerin eksikliği yatar. Bu eksiklik, gamın içinde disonans oluşturan yarım ton aralıklarının azaltılmasını sağlar. Sonuç olarak, pentatonik gamda yer alan notalar arası geçişler daha akıcı ve doğal gerçekleşir, bu da icracıya teknik olarak rahatlık sunar (Krumhansl, 1990).

Carl Orff, pentatonik gamların çocukların müziksel hareketlerini destekleyen yapılar olduğunu belirtir. Bu gamlarda disonans ihtimalinin düşük olması, icra sırasında hata yapma kaygısını azaltır ve doğaçlama yapmayı kolaylaştırır. Bu durum, müzik icrasında özgüvenin artmasına ve teknik gelişime olumlu katkıda bulunur (Orff, 1963).

Pedagojik yaklaşımlar ve icra kolaylığı için bireylerin çocukta yaşlarda ki öğrenme gelişme süreci incelenmiştir. Zoltán Kodály, pentatonik dizilerin erken yaşta müzik eğitiminde tercih edilmesini önerir çünkü bu diziler çocukların ton farklarını algılamasını kolaylaştırır ve motor becerilerinin gelişimini destekler. Kodály metodunda pentatonik diziler, hem şarkı söyleme hem enstrüman çalma becerilerinin gelişimi için temel materyal olarak kullanılır. (Kodály, 1974).

Leonard Bernstein, pentatonik gamların icrasındaki sınırlı nota sayısının yaratıcı ifade biçimini engellemediğini, aksine icracının ifade özgürlüğünü artırdığını savunur. Bu

görüş, pentatonik gamların hem teknik kolaylık hem de sanatsal zenginlik sunduğunu gösterir. (Bernstein, 1959).

Pentatonik dizilerin, kültürel perspektif ve icra kolaylığını araştırdığımızda, dünya müzik kültürlerinde yaygın kullanımı, icra kolaylığının evrensel olduğunu destekler (Bartók, 1993).

John Blacking'in antropolojik çalışmaları, pentatonik dizilerin farklı kültürlerde kolayca icra edilmesinin, insan beyninin doğal işitsel işlem yeteneğiyle bağlantılı olduğunu ortaya koyar. Bu evrensellik, pentatonik gamların icra kolaylığının sadece pedagojik değil, nörobiyolojik temellere dayandığını gösterir. (Blacking, 1973).

Pentatonik gamlar, icra kolaylığı sağlayan teknik ve psikolojik özellikleriyle müzik eğitiminde ve performansta tercih edilen dizilerdir. Disonansın azlığı, notalar arası doğal akıcılık ve kültürlerarası yaygınlık, pentatonik gamların hem pedagojik hem de müzikal olarak avantajlı olmasını sağlar (Broughton, 2011).

3.5. Pentatonik Müziğin İcrasındaki Zorluklar

Pentatonik diziler, dünya müzik kültürlerinin çoğunda yer alan ve evrensel olarak kullanılan ses örgülerinden biridir. Özellikle Çin, Japon, Afrika, Orta Asya ve Anadolu müziklerinde yoğun olarak karşımıza çıkan bu diziler, sadelikleriyle dikkat çekmekle birlikte icra açısından çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Pentatonik seslerin özellikle vokal ve çalgısal icrasında karşılaşılan teknik, intonasyon ve yorumlamaya dayalı zorluklarla karşılaşılmaktadır. Pentatonik dizi, beş farklı sesin ardışık olarak dizilmesiyle oluşan ölçeklerdir. Basit yapısına rağmen, pentatonik melodilerin icrası özellikle geleneksel müziklerde belirli zorlukları beraberinde getirmektedir (Nettl, 2005).

Teknik zorluklar; intonasyon (perde doğruluğu), çalgısal adaptasyon ile yorum zorlukları olmak üzere incelenebilir.

Pentatonik müzikler genellikle sabit frekanslara dayalı Batı müziği sisteminden farklı olarak, teknik geçişler ve durağan olmayan perdelere sahiptir. Bu durum özellikle vokalistler için intonasyon sorunlarını beraberinde getirir. Örneğin, Türk halk

müziğinde kullanılan pentatonik ezgilerde koma aralıklarının doğru basılmasına özen gösterilmelidir (Signell, 1977).

Batı enstrümanları genellikle 12 eşit aralıklı sistem üzerine kurulu olduğundan, pentatonik dizilerin doğal karakteri bu sistemde tam olarak yansıtılamaz. Bu durum, bağlama, kaval gibi geleneksel çalgıların icrasında daha doğal çözülsede, piyano, gitar gibi Batı çalgılarında ifadenin kısıtlanmasına neden olabilir (Pegg, 2001).

Pentatonik yapıdaki eserler, süslemeler ve icra tekniği bakımından icracıyı zorlayabilir. Pentatonik ezgiler, çoğunlukla süslemeler, glissandolar, vibratolar ve geçici seslerle zenginleştirilme ihtiyacı duyar. Bu tekniklerin doğru kullanımı, icracının hâkimiyetini gerektirir. Aksi takdirde, ezgi, monoton veya yetersiz duyulacaktır (Bartók, 1937).

Pentatonik yapıdaki eserlerde ritimsel zorluklarla da karşılaşılır. Pentatonik müziklerde ritim, melodiyle sıkı bir biçimde ilişkilidir. Geleneksel Asya müziklerinde olduğu gibi, serbest ölçülü yapılar içerisinde icra edilen pentatonik ezgiler, sabit zamanlı ölçülere alışmış olan icracılar için zorlayıcı olacaktır (Malm, 1996).

Pentatonik ses dizileri, yüzeysel görünmelerine rağmen, icrasında yüksek düzeyde teknik bilgi, işitme yetisi ve kültürel yorum bilinci gerektirir. Bu dizilerde başarılı icra, sadece doğru notaları çalmaktan çok daha fazlasını, bir müzikal anlatım ve kültürel bağlamı içselleştirmeyi gerektirir (Cohen, 2019). Pentatonik yapıların, farklı coğrafyalarda kültürel kimliği aktaran bir araç olarak işlev görmesi, icracının teknik ustalığının yanı sıra kültürel ve tarihsel farkındalık geliştirmesini zorunlu kılar (Broughton, 2011).

3.6. Pentatonik Dizi Kullanılarak Bestelenmiş Eserler

Pentatonik diziler, halk müziği, blues, folk, doğaçlama caz, Asya müzikleri ve çocuk şarkıları gibi birçok geleneksel ve çağdaş müzik türünde sıklıkla kullanılmıştır.

“Türk bestecileri de bu diziden yararlanmışlardır. Örneğin A. Adnan Saygun’un yapıtlarında, müziksel okuma (solfej) için yazdığı okuma parçalarında pentatonik diziden yararlanmışlardır. Günümüzde ise daha çok Caz Müziğinde, özellikle doğaçlamada pentatonik dizilerden yararlandığı görülmektedir” (Özgür, 2001, s.90).

Farklı türlerden pentatonik diziyle yazılmış veya büyük ölçüde pentatonik yapı içeren örnekler eserler bulunmaktadır.

3.7. Pentatonik Dizilerin Türk Müziği Makamlarındaki Karşılığı

Türk müziğinde makamlar, belirli aralıklar ve karakteristik ses dizileri ile anlatılır. Pentatonik diziler Türk makamları içerisindeki işlevi bakımından, özellikle melodik hareketlerde ve pasajlarda sıkça kullanılır. Bu sistemde pentatonik benzeri yapılar, özellikle Hicaz, Uşşak, ve Rast gibi makamlarda gözlemlenir. Örneğin, Uşşak makamının alt beş sesi pentatonik diziyi andırır. Bu makamda kullanılan perdeler, pentatonik dizideki uyumlu aralıklarla benzerlik gösterir ve müzikte sakinleştirici bir etki yaratır (Say,1995).

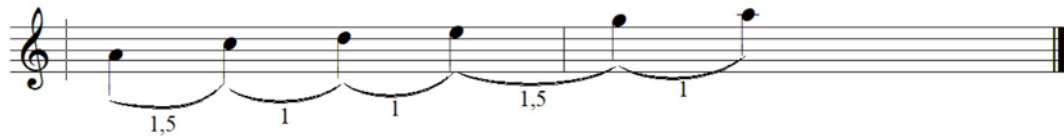
Türk müziği makam sistemindeki pentatonik ses dizilerinin, halk müziği ve klasik müzik arasındaki bağları güçlendirir ve melodik yapıların evrensel boyutunu vurgular.

Pentatonik dizilerin Türk müziği makamlarında doğrudan tam karşılığı bulunmamaktadır. Bu dizilerin benzer aralıkları bazı makamlarda ve melodik motiflerde kullanılmıştır. (Özkan, 2005).

Nazım Bağirov'un çalışmalarında, pentatonik diziler aşağıdaki gibi verilmiştir. "Pentatonik dizi 1 ve 1,5 aralıklardan oluşmuştur (Eke, 1998, s.13).

Şekil 7. Do Majör 4-7 Yok (Eke, 1998, s.13)

Şekil 8. La Minör 2-6 Yok (Eke, 1998, s.14)

Şekil 9. Hüseyini Benzeri Dizi (Eke,1998, s.14)

Pentatonik dizilerin merkezi Orta Asya'dır. Türklerle Çinlilerin yan yana yaşayışları sebebiyle bu diziler ortak diziler gibi görünmüş ve birtakım değişikliklere uğramış hatta gelişmiştir. Pentatonik diziler önceleri yöresel karakterlerde olabilir. Dizilerin çok sayıda olması bunun kanıtıdır. Bu yöresel olma durumu zamanla kendi arasında etkileşime ve değişime hatta karışıma sebep olmuştur. Bu sayede pentatonik diziler, Anadolu'ya kadar karar seslerini koruyarak bugünkü Türk Müziği makamlarının temeli olmuştur. Batıda ise dizide Majör Minör tonlarını oluşturmuştur. Tanınmış besteciler bu dizileri sıklıkla kullanmışlardır. Orta Asya merkezde olmak üzere göçlerle hem doğuya hem de batıya yayılan Türkler, pentatonik dizileri de taşımışlardır. Çin'den Japonya'ya oradan Amerika'ya kadar, batıya doğru ise Anadolu, Kafkaslar, Balkanlar ve Avrupa'nın en uç yerlerine kadar bu diziler varlığını göstermişlerdir. Batıdaki bilim ve din adamlarının Orta Asya'ya gezileri için ipek yolunu kullanması, pentatonik dizilerin tanınmasına büyük bir olanak sağlamıştır (Eke, 1998, s.14).

Asya'da kullanılan 5 sesli diziler sırasıyla;

4-7 Yok (YONANUKİ),

3-7 Yok (RİTSU) Çin'den yayılan bir addır.

3-7 Yok (MİYAKO BUŞİ) Japonya'nın adalan adına istinaden bu ad verilmiştir.

2-6 Yok (MİNYO-İNAKA BUŞİ) Köy ezgisi. İnaka buşi denilirken zaman içinde Minyo adını almıştır.

Bu dizilerin karar sesleri Do-Fa-Sol dür. Beş sesli dizilerin duraklar arasındaki aralıklar Türk makamlarının dizilerindeki dörtlü-beşli ve yeden kalışları hatırlatmaktadır. Segâh makamının girişi olan Sol-Si aralığı, Rast makamının alt 4. dereceden kadar perdesi Sol'e çıkması ya da karardan 3. veya 4.derecelere çıkması, Uşşak makamının (sol üzerinden) alt tondan karara gelmesi yani Fa-Sol hareketi ve Sol-Do çıkışı yani güçlüye atlama gibi örnekler verilebilir. Bu örnekler pentatonik dizilerin karar perdeleriyle orantılıdır. Bu örneklerden yola çıkarak pentatonik dizilerin, bugünkü Türk Müziğinin ve Batı Müziğinin çekirdeği olduğunu söyleyebiliriz. Batı müziğinde 6. Derece önemli bir derecedir. Beş sesli dizilerden 4-7 ve 3-7'de başlangıç sesiyle, dizinin son sesinin aralığının altılı oluşu da dikkat

çekicidir. Batıdaki bu tür 3. 4. 5. 6. ve 7. Derecelere atlama pentatonik dizilerin seyir özelliğindedir. Ayrıca bu diziler, Türk makamlarında geçkilerde ve seyirlerde yer almışlardır (Eke, 1998, s.23).

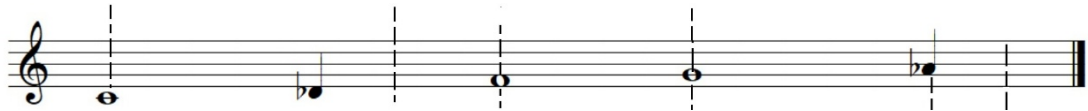
Asya'da kullanılan 5 sesli dizileri inceleyebiliriz. Aşağıdaki dizilerin hepsi birbirini tamamlar.

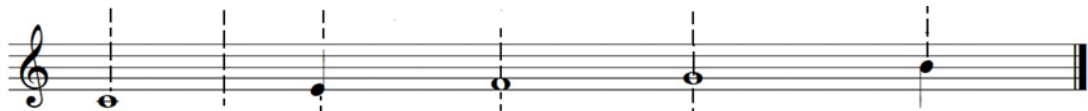
Şekil 10. Yonanuki 4-7 Yok (Eke, 1998, s.24)

Şekil 11. Ritsu 3-7 Yok (Eke, 1998, s.24)

Şekil 12. Miyako Buşi 3-7 Yok (Eke, 1998, s.24)

Şekil 13. Okinava 2-6 Yok (Eke,1998, s.24)

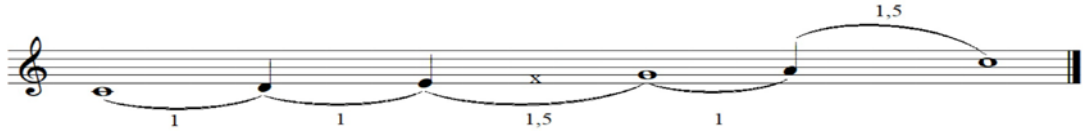

Şekil 14. Minyo (Manı, İnaka Buşi) 2-6 Yok (Eke,1998, s.25)

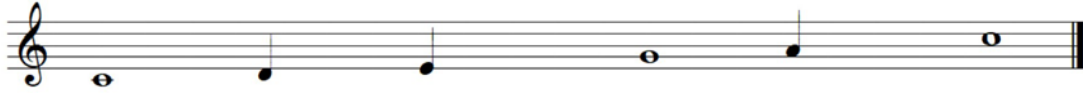

Şekil 15. Muasır Gam Dizisi (Eke,1998, s.25)

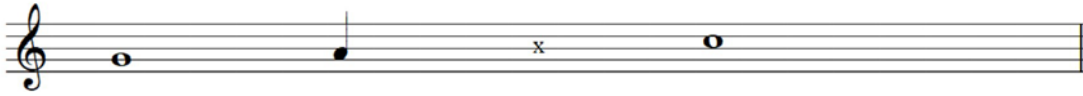
5 Sesli Dizilerle Oluşan Ana Makamlar

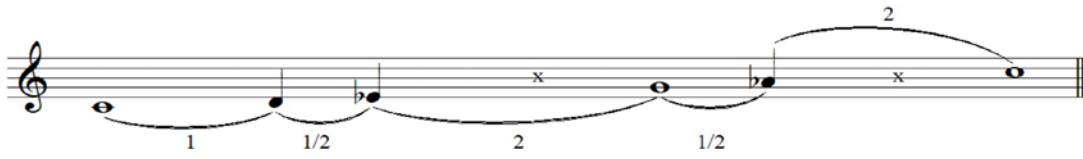
Şekil 16. Yonanuki 4-7 Yok (Eke, 1998, s.25)

Şekil 17. Çargah Dizisi (Eke, 1998, s.25)

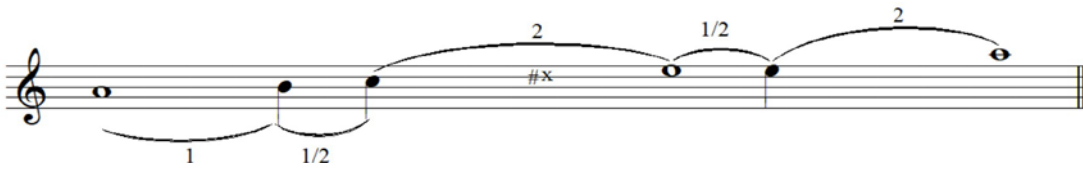
Şekil 18. Şikeste-i Fars Dizisi (Eke, 1998, s.26)

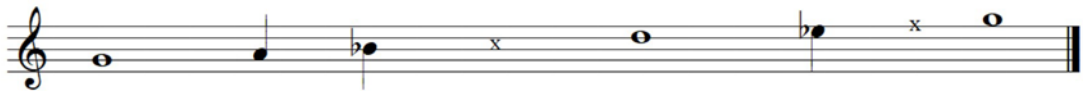
Şekil 19. Yonanuki 4-7 Yok, Bemollü (Eke, 1998, s.26)

Şekil 20. Nikriz Beşlisi (Eke, 1998, s.26)

Şekil 21. Hisar Buselik Dizisi (Eke, 1998, s.26)

Şekil 22. Nihavend Dizisi (Eke, 1998, s.26)

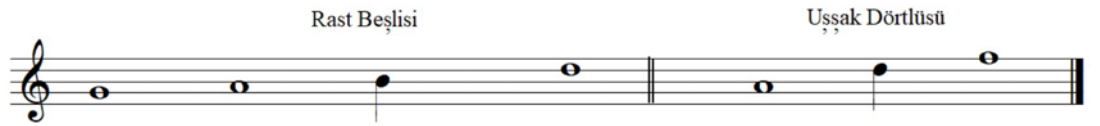
Şekil 23. Buselik Dizisi (Eke, 1998, s.27)

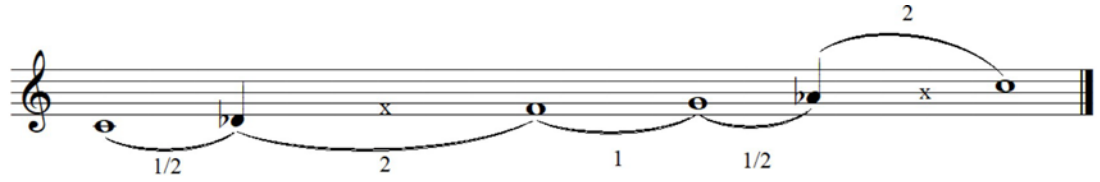
Şekil 24. Ritsu 3-7 Yok (Eke, 1998, s.27)

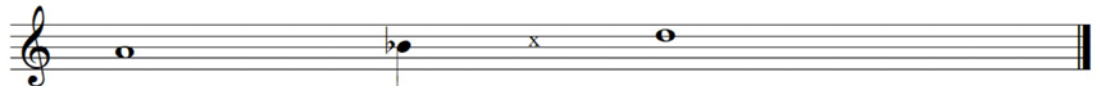
Şekil 25. Acemaşiran-Mahur Dizisi (Eke, 1998, s.27)

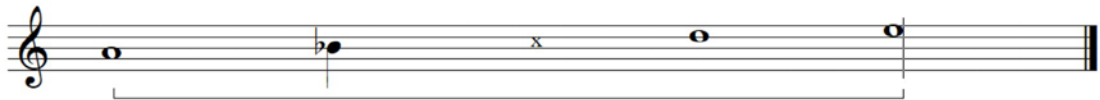
Şekil 26. Rast Beşlisi-Uşşak Dörtlüsü (Eke, 1998, s.27)

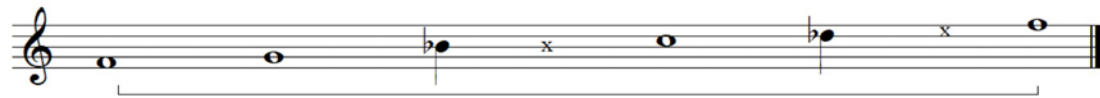
Şekil 27. Miyako Buşi 3-7 Yok (Eke, 1998, s.27)

Şekil 28. Kürdi Dörtlüsü (Eke, 1998, s.28)

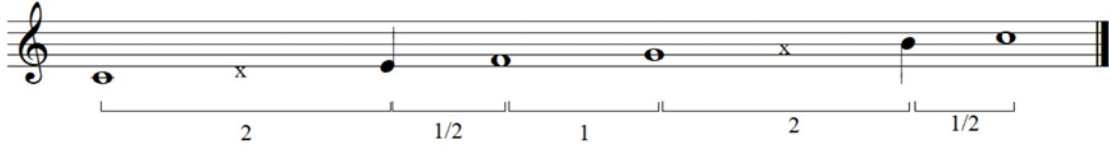
Şekil 29. Hicaz Beşlisi (Eke, 1998, s.28)

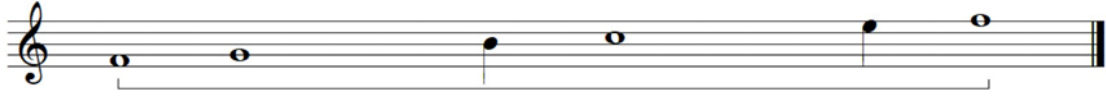
Şekil 30. Nihavend Dizisi (Eke, 1998, s.28)

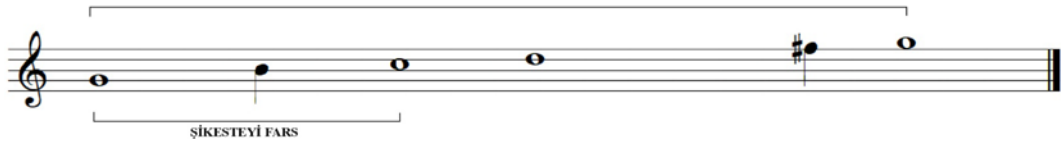
Şekil 31. Hicaz Dörtlüsü Saba, 2-7 Yok (Eke, 1998, s.28)

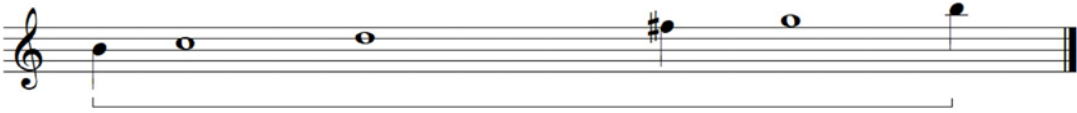
Şekil 32. Okinava 2-6 Yok (Eke, 1998, s.28)

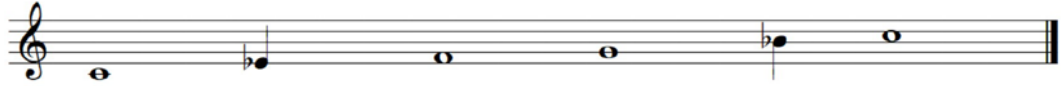
Şekil 33. Acemaşiran Dizisi (Eke, 1998, s.29)

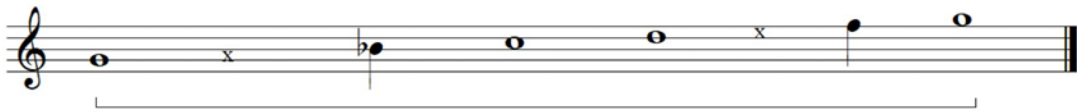
Şekil 34. Rast Dizisi-Mahur Dizisi (Eke, 1998, s.29)

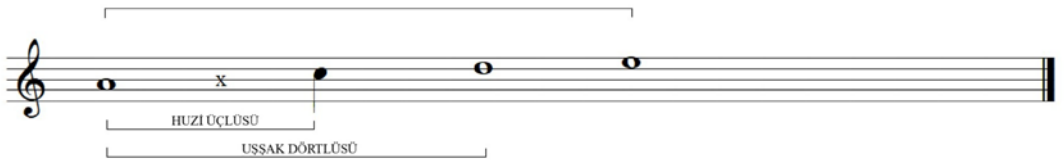
Şekil 35. Segah Dizisi- Hüzzam Dizisi (Eke, 1998, s.29)

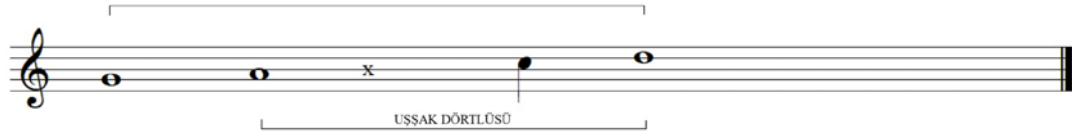
Şekil 36. Minyo (Eke, 1998, s.29)

Şekil 37. Nihavend Dizisi-Buselik (Eke, 1998, s.29)

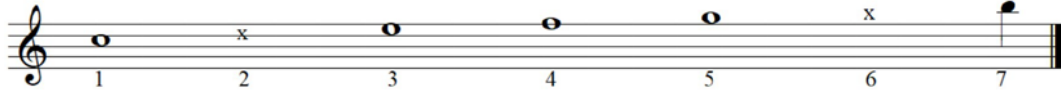
Şekil 38. Buselik Beşlisi-Hüseyini Beşlisi (Eke, 1998, s.30)

Şekil 39. Rast Beşlisi (Eke, 1998, s.30)

Şekil 40. İnaka Buşı (Eke, 1998, s.30)

Şekil 41. Okinava (Eke, 1998, s.30)

Şekil 42. Saba Dizisi 1 (Eke, 1998, s.30)

Şekil 43. Saba Dizisi 2 (Eke, 1998, s.30)

Türk Müziği'nde makamlar genellikle yedi ya da daha fazla perdeden oluşsa da, bazı makamlar pentatonik yapı gösteren çekirdek diziler barındırır. Buselik, Uşşak, Hicaz, Hüseyinî gibi makamların küçük bölümlerinde pentatonik dizilere rastlanabilir (Öztürk, 2014).

Anadolu'nun yerel müziklerinde, özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu ağızlarında, pek çok ezginin yapısında pentatonik dizilere rastlamak mümkündür. Bu diziler zamanla bazı makamların oluşumunda etkili olmuştur (Can, 2013).

Büselik makamı, Batı müziğindeki do majör pentatonik (C–D–E–G–A) dizisine oldukça yakındır. Bu makamda tam dörtlü ve beşli aralıklarla ilerleyen bir yapı söz

konusudur. Bûselik makamı, yapısal olarak C majör pentatonik dizisinin Türk müziği içerisindeki en belirgin karşılığıdır (Özkan, 2002).

Uşşak makamının seyir karakteri, özellikle karar sesi olan Dügâh (la) etrafında şekillenen dizisinde, pentatonik motifler barındırır. Özellikle halk müziği repertuarında bu makamda yazılan eserlerde pentatonik özellik baskındır. Pentatonik diziler, Uşşak makamının hem inişli çıkışlı seyirlerinde hem de motifsel öğelerinde kendini göstermektedir (Aksoy, 1998).

Hüseyinî makamı, hem halk müziği hem de tasavvuf müziği repertuarında önemli yer tutar. Pentatonik ses yapıları, özellikle bu makamın güçlü ve karar sesleri arasındaki geçişlerde hissedilir. Tasavvuf müziğindeki birçok ilahide Hüseyinî makamı kullanılmış olup, bu ilahilerin melodik yapılarında pentatonik dizilere dayalı sade formlar dikkat çeker (Behar, 2016).

Türk halk müziği incelendiğinde, özellikle Tunceli, Erzincan, Hakkâri, Artvin gibi bölgelerdeki ezgiler, pentatonik temellidir. Bu ezgiler genellikle bir makam adıyla değil, yerel ezgi yapıları olarak tanımlanır. Ancak bazı müzikal analizlerde bu ezgilerin Bûselik, Uşşak, hatta Kürdî gibi makamlara yakın olduğu görülür. Anadolu'nun kimi ağıtları ve uzun havaları incelendiğinde, bu ezgilerin majör ya da minör pentatonik dizilere karşılık geldiği ifade edilmektedir (Yentür, 2005).

Pentatonik diziler, Türk müziği makam sistemi içinde doğrudan bir karşılık taşımamakla birlikte, özellikle halk müziği ve tasavvuf müziği içinde etkili olmuş, bazı makamların özünü veya temel yapısını oluşturmuştur. Bûselik, Uşşak ve Hüseyinî gibi makamlar, pentatonik anlayışla okunabilir ve analiz edilebilir özelliktedir (Öztürk, 2018).

Özellikle halk müziğinde kullanılan beş sesli melodik yapılar, hem ritmik sadelik hem de melodik akışkanlık sağladığından, pentatonik dizi anlayışıyla uyumlu bir karakter sergiler (Behar, 2012).

3.7.1. Türk Müziğinden Örnekler

- Çanakkale Türküsü

ÇANAKKALE İÇİNDE AYNALI ÇARŞI

Derleyen: Muzaffer SARISÖZEN

♩ = 52

ARANAĞME

ÇA NAK KA LE İ ÇİN DE AY NA LI ÇAR

ŞI A NA BE Gİ Dİ YOM DÜŞ MA NA KAR

ŞI OF GENÇ Lİ ĞİM EY VAH

ERDİNÇ ÇELİKER
02.08.2025

“Çanakkale İçinde Aynalı Çarşı” türküsündeki pentatonik diziyi bozan sesler, nota üzerinde küçük harflerle gösterilmiştir. Onun dışındaki perdelerin kullanım sıklığı nota üzerinde görülmektedir.

Genellikle pentatonik yapıya yaklaşıır. Halk müziğinde birçok türkü yerel pentatonik dizilerle yazılmıştır. Pentatonik diziyeye oldukça yakın bir yapıdadır, birçok varyantı mevcuttur (Köseihal, 1935, s.46).

- Gelin Canlar Bir Olalım - Alevi-Bektaşî Nefesi

GELİN CANLAR BİR OLALIM

♩ = 220

Kaynak: Pir Sultan Abdal

The musical score is written in 10/8 time and features a pentatonic scale. The notes are G, C, b, A, A, A, G, C, b, A, A, G, C, b, A. The lyrics are: GE LİN CAN LAR BİR O LA LIM MÜN Kİ RE Kİ LIÇ ÇA LA LIM GE LİN CAN LAR BİR O LA LIM MÜN Kİ RE Kİ LIÇ ÇA LA LIM MAZ LU MUN HAK - Kİ NA LA LIM TE VEK KEL TŪ TA AL AL LAH

ERDİNÇ ÇELİKER
02.08.2025

“Gelin Canlar Bir Olalım” türküsündeki pentatonik diziyi bozan sesler, notaüzerinde küçük harflerle gösterilmiştir. Onun dışındaki perdelerin kullanım sıklığı nota üzerinde görülmektedir.

Bu nefeste pentatonik dizi kullanılmıştır. Bu sadelik, müzikteki manevî mesajı öne çıkarır (Öztürk, 2004, s.65).

- Kimseler Duymadan Bahar Bakışım – Erol SAYAN
Buselik pentatonik şarkı.
- Hz.Mevlana'nın Yedi Öğüdü – İdil ÇELİKER

RAST ŞARKI

YA OLDUĞUN GİBİ GÖRÜN
YA DA GÖRÜNDÜĞÜN GİBİ OL
(HZ.MEVLANA'NIN YEDİ ÖĞÜDÜ)

Nim Sofyan

Güfte : Hz. MEVLANA
Beste : İdil ÇELİKER

ARANAĞME

Φ(1)

CÖMERT LİK VE YAR DIM ET ME DE A KAR SU GI Bİ OL S A Z

ŞEF KAT VE MERHAMET TE GÜNEŞ Gİ Bİ OL S A Z

BAŞ KA SI NIN KU SU RU NU ÖRT ME DE GE CE Gİ Bİ OL

YA OLDU ĞUN GİBİ GÖ RÜN YA DA GÖ RÜNDÜ ĞUN Gİ Bİ OL

Φ(2)

TE VA ZU VE AL ÇAK GÖ NÜLLÜLÜKTE TOPRAK Gİ Bİ OL S A Z

HOŞ GÖRÜ DE DENİZ DENİZ Gİ Bİ OL S A Z

HİD DET VE A SA BİYET TE Ö LÜ Gİ Bİ OL

YA OLDU ĞUN Gİ Bİ GÖ RÜN YA DA GÖ RÜNDÜ ĞUN Gİ Bİ OL (SON)

ERDİNÇ ÇELİKER
24.08.2011

CÖMERTLİK VE YARDIM ETMEDE AKARSU GİBİ OL
ŞEFKAT VE MERHAMETTE GÜNEŞ GİBİ OL
BAŞKASININ KUSURUNU ÖRTMEDE GECE GİBİ OL
YA OLDUĞUN GİBİ GÖRÜN YA DA GÖRÜNDÜĞÜN GİBİ OL

TEVAZU VE ALÇAK GÖNÜLLÜLÜKTE TOPRAK GİBİ OL
HOŞGÖRÜDE DENİZ GİBİ OL
HİDDET VE ASABİYETTE ÖLÜ GİBİ OL
YA OLDUĞUN GİBİ GÖRÜN YA DA GÖRÜNDÜĞÜN GİBİ OL

- Pentatonik dizi yapısına uyması için bu tez çalışmasına yönelik eserde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Pentatonik dizi sisteme göre uyarlandığında eserin makamının karakteristik özelliklerinin kaybolduğu veya zayıfladığı görülmüştür.
- Bülbüle Hep Naz Eden Güller Vefasız Çıktı - İdil ÇELİKER

HÜSEYİNİ ŞARKI

BÜLBÜLE HEP NAZ EDEN GÜLLER VEFASIZ ÇIKTI

USUL : YÜRÜK AKSAK

♩ = 240

SÜRE : 4'48"

BESTE : İdil ÇELİKER

GÜFTE : Nurettin BAYKAL

ARANAGME

BÜLBÜ LE HEP NAZ EDEN(SAZ) GÜLLER VE FA SIZ ÇIK TI (...SAZ...) SENİ ÇOK

SEV DİM Dİ YEN DİL LER VE FA SIZ ÇIK TI (SAZ) SIZ ÇIK TI (SAZ

YIL LAR DIR HEP YAL NI ZİM BÖY LE YA ZIL MIŞ YA ZİM

KI RİL MIŞ GÖNÜL SA ZİM TELLER VE FA SIZ ÇIK TI (SAZ) SIZ ÇIK TI (SON)

BA HAR LA RA DA RİL Dİ (SAZ) RÜZ GÂR LA RA SA RİL Dİ (SAZ

TUTARTUT MAZ KI RİL Dİ (SAZ) DALLAR VEFA SIZ ÇIK TI (SAZ) SIZ ÇIK TI (SAZ

D.C.
ERDİNÇ ÇELİKER
14.04.2009

BÜLBÜLE HEP NAZ EDEN
GÜLLER VEFASIZ ÇIKTI
SENİ ÇOK SEVDİM DİYEN
DİLLER VEFASIZ ÇIKTI

YILLARDIR HEP YALNIZIM
BÖYLE YAZILMIŞ YAZIM
KIRILMIŞ GÖNÜL SAZIM
TELLER VEFASIZ ÇIKTI

BAHARLARA DARILDI
RÜZGARLARA SARILDI
TUTAR TUTMAZ KIRILDI
DALLAR VEFASIZ ÇIKTI

- Pentatonik dizi yapısına uyması için bu tez çalışmasına yönelik eserde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Pentatonik dizi sistemine göre uyarlandığında özellikle segah (uşşak) ve eviç (hüseyinîde uşşak) perdelerinin kullanılmaması nedeniyle Hüseyini makamının karakteristik özelliklerini kaybettiği görülmüştür.
- Evimizin Misafiri (Minik Fare) – İdil ÇELİKER

TRT Repertuar No: 21069

NİHAVEND ÇOCUK ŞARKISI
EVİMİZİN MİSAFİRİUSUL: SOFYAN
SÜRE: 3'10"
♩ = 208(MİNİK FARE)
(5-8 YAŞ İÇİN)BESTE : İdil ÇELİKER
GÜFTE: Dr.Nedim UÇAR
⊕ (1)(2)(3)

ARANAGME

⊕ (1)

E Vİ Mİ ZİN Mİ SA Fİ Rİ Kİ Mİ KÜ ÇÜK Kİ Mİ İ Rİ

KULAK LA RI SİYAH BEN Lİ YAV RU YA PAR Mİ NİK FA RE

SAZ Mİ NİK FA RE Mİ NİK FA RE

⊕ (2)

HİÇ SE VİL MEZ O NE ÇA RE SAZ D.C.

DIŞ LERİY LE DE LİK A ÇAR EŞ YA LA RI DÖ KER SA ÇAR

KE Dİ GÖ RÜR HE MEN KA ÇAR ON DAN KOR KAR Mİ NİK FA RE

SAZ

⊕ (3)

KUY RU ĞU VAR U ZUN İN CE A YA ĞIN DA SIV Rİ PEN ÇE

DO LA ŞIR HEP GÜN DÜZ GE CE PEY NİR A RAR Mİ NİK FA RE

SAZ ERDİNÇ ÇELİKER
27.07.2025

**BU ESER 2007 YILINDA KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NIN TERTİPLEDİĞİ
"TÜRK MÜZİĞİ FORMLARI BESTE YARIŞMASI" NDA ÖDÜL ALMIŞTIR.**

- Nihavend Çocuk Şarkısı-Pentatonik dizi yapısına uyması için bu tez çalışmasına yönelik eserde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Pentatonik dizi sisteme göre uyarlandığında makamının karakteristik seyir özelliklerinin zayıfladığı görülmüştür.
- Gel Şarkılar Söyleyelim (Bez Bebeğim) – İdil ÇELİKER

TRT Repertuar No: 21869

BUSELİK ÇOCUK ŞARKISI
GEL ŞARKILAR SÖYLEYELİM
(BEZ BEBEĞİM)
 (5 -8 YAŞ İÇİN)

USUL : DEĞİŞMELİ
 SOFYAN - DÜYEK
 ♩ = 176
 SÜRE : 2' 30"

BESTE-GÜFTE : İdil ÇELİKER

GEL ŞAR KI LAR SÖY LE YE LIM HEP GÜ LE LIM EĞ LE NE LIM
 HOP DÖ NE LIM HOP DÜ ŞE LIM BEZ BE BE ĞİM BE NİM LE KAL
 KI VIR KI VIR SAÇ LA RİN VAR BON CUK BON CUK GÖZ LE RİN VAR
 YU MUK YU MUK EL LE RİN VAR BEZ BE BE ĞİM BE NİM LE KAL
 AK ŞAM OL DU SA RI LA LIM GEÇ OL MA DAN U YU YA LIM
 RÜ YA LAR DA SAK LA NA LIM BEZ BE BE ĞİM BE NİM LE KAL

GEL ŞARKILAR SÖYLEYELİM
 HEP GÜLELİM EĞLENELİM
 HOP DÖNELİM HOP DÜŞELİM
 BEZ BEBEĞİM BENİMLE KAL

KIVIR KIVIR SAÇLARIN VAR
 BONCUK BONCUK GÖZLERİN VAR
 YUMUK YUMUK ELLERİN VAR
 BEZ BEBEĞİM BENİMLE KAL

AKŞAM OLDU SARILALIM
 GEÇ OLMADAN UYUYALIM
 RÜYALARDA SAKLANALIM
 BEZ BEBEĞİM BENİMLE KAL

2013 YILI TÜRK SANAT MÜZİĞİ ÇOCUK KOROLARININ KURULUŞU'NUN 25.YILI ADINA
 DÜZENLENEN BESTE YARIŞMASINDA 283 ESER ARASINDA İLK 10'A GİREK ÖDÜL ALDI.
 "TRT TSM ÇOCUK KOROLARININ KURULUŞU'NUN 25.YILI ALBÜMÜ" NDE YER ALMIŞTIR.

- Buselik Çocuk Şarkısı - Pentatonik dizi yapısına uyması için bu tez çalışmasına yönelik eserde bazı düzenlemeler yapılmıştır.

3.8. Pentatonik Dizilerin Batı Müziğindeki Karşılığı

Pentatonik gamlar, dünyanın pek çok farklı kültüründe müzik sistemlerinin temelini oluşturmuştur.

Batı müziğinde majör pentatonik dizi, diatonik majör diziden iki sesin, 4. ve 7. derecelerin çıkarılmasıyla elde edilir. Örneğin, Do majör pentatonik gam şu seslerden oluşur: C-D-E-G-A. Bu yapı, sade ve disonans içermeyen yapısıyla kolayca akılda kalır ve Batı müziğinde özellikle melodik yapılar kurmak için kullanılır. Minör pentatonik dizi, Batı müziğinde oldukça yaygındır. La minör pentatonik gam A-C-D-E-G ile sembolize edilir. Bu dizi, caz ve blues türlerinde sıkça kullanılır ve doğaçlamaya büyük olanak tanır. Blues gamı da bu minör pentatonik yapıya kromatik bir ses eklenerek oluşur (Kamin, 2004).

Batı müziğinde pentatonik diziler, hem majör hem de minör dizilimlerde karşılık bulur. Özellikle halk müziği, blues, caz ve rock gibi türlerde yaygın olarak kullanılırlar (Broughton, 2011, s.160).

Pentatonik dizilerin batı müziğinde farklı kullanım alanları vardır. Pentatonik diziler, Batı müziğinde çeşitli roller üstlenmiştir. Örneğin, eğitim aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Çocuklara müzik eğitimi verilmesinde basit yapısı nedeniyle tercih edilir (Kodály, 1974). Film müziklerinde duygusal geçişleri yumuşak bir biçimde yansıtmak için sıklıkla kullanılır. Caz ve blues türlerinde doğaçlama esnasında özgürlük sağlar (Berliner, 1994).

Evrensel bir doku olan pentatonik yapının Batı müziğindeki karşılığı, onu yalnızca bir “alternatif” değil, evrensel müzik dilinin önemli bir parçası haline getirir. Carl Orff gibi pedagoglar, pentatonik yapıyı evrensel çocuk müziği eğitimi için temel kabul etmişlerdir (Frazee & Kreuter, 1987).

3.8.1. Batı Müziğinden Örnekler

- Auld Lang Syne (Yeni yıl şarkısı - İskoç halk ezgisi)
- My Girl - The Temptations
- Amazing Grace (Geleneksel ilahi)

AMAZING GRACE

C F A F A G F D

A MA ZING GRACE HOW SWEET THE

C C F A F A G C

SOUND THAT SAVED A WRETCH LIKE ME

A C C A F C D F D

I ONCE WAS LOST BUT NOW I'M

C C F A F A G F

FOUND WAS BLIND BUT NOW I SEE

Erdiç ÇELİKER
27.07.2025

- Bela Bartok

Allegro ♩ 140

Piano

3.9. Orta Asya Müziğinden Örnekler

- Sakura (Japon Halk Ezgisi)
Dizi: Japon "In" veya "Yo" pentatonik dizileri (Malm, 2000).

Bu bulgular bize Pentatonik dizinin birçok ulusun halk şarkılarında temel dizi olduğunu göstermektedir. Pentatonik dizi kullanan 20. yüzyıl bestecilerinden Strawinsky, Bartok, Debussy ve Carl Off örnek olarak gösterilebilir (Özgür, 2001, s.90).

3.12. Müzikle Tedavinin Tarihçesi

3.12.1. İbranilerde Müzikle Tedavi

İbranî dini geleneğinde müziğin tedavi edici özelliğine, Tanah, Talmud ve mistik kaynaklar üzerinden ulaşmaktayız. Kral Saul'un Davud'in müziğiyle sakinleşmesi (1 Samuel 16:23), Talmud'da müziğin zihinsel rahatlıkla ilişkilendirilmesi (Talmud Bavli, Pesahim 117a) ve Kabala'da melodilerin ruhsal düzeydeki etkileri, müziğin tarihsel bağlamda bir terapi aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. (Scholem, 1996, s. 87),

İbrani gelenekleri içinde müzik yalnızca bir sanat formu değil, aynı zamanda ilahi güçle temas, ruhsal dengeyi sağlama ve hastalıkları iyileştirme aracı olarak da kullanılmıştır. Kadim metinler, müziğin ruhsal hastalıkları tedavi edici etkisini açık biçimde ortaya koymaktadır (Werblowsky & Wigoder, 2007, s. 314).

Tanah'taki en dikkat çekici örnek, Saul'un kötü ruh halinin Davud'un müziğiyle iyileştirilmesidir: "Ve Tanrı'dan gelen kötü ruh Saul'un üzerine geldiğinde, Davud elinde lir çalar; Saul'un ruhu rahatlar, kendini iyi hisseder ve kötü ruh ondan uzaklaşırdı" (1 Samuel 16:23). Bu alıntı, müziğin ruhsal dengesizlikler üzerindeki

doğrudan etkisini gösteren güçlü bir örnektir. Talmud’da müzik doğrudan bir şifa aracı olarak ele alınmasa da, zihinsel ve ruhsal etkilerine işaret eden ifadeler mevcuttur: “Şarkı, kalbi neşelendirir ve aklı açar.” (Talmud Bavli, Pesahim 117a). Bu tür ifadeler, müziğin zihinsel berraklık ve psikolojik rahatlık sağlama etkisini vurgular. Ayrıca Şabat kurallarında müzikle ilgili yasaklamalar bulunur; bu durum, müziğin etki gücüne dair bir farkındalığı gösterir (Safrai, 1976, s. 212).

Zohar’a göre melodiler üst âlemleri etkiler: “Melodiler, üst âlemlerdeki kapıları açar.” (Zohar III, 95b). Hasidik gelenekte ise özellikle sözsüz ilahiler olan niggunim, ruhsal hastalıkların iyileştirilmesinde kullanılır. Bu melodilerin Tanrı ile doğrudan bağ kurma potansiyeli taşıdığını düşünmüşlerdir (Idel, 1988).

Abraham Joshua Heschel, müziği “ruhun zamanla ilişkisini kutsallaştıran bir unsur” olarak tanımlar. Onun bakış açısı, geleneksel müzik anlayışını çağdaş manevi deneyimle birleştirir (Heschel, 1951, s. 45).

Bugün müzik terapisi adıyla gelişen disiplinin, antik İbrani uygulamalarıyla örtüşen yönleri mevcuttur. Özellikle ruhsal hastalıklarda kullanılan müzik, geleneksel anlayışın modern bir yansıması olarak görülebilir (Wigram & Gold, 2006).

İbranî kaynaklar, müziği yalnızca estetik bir araç değil, ruh ve beden üzerinde doğrudan etkili bir tedavi yöntemi olarak konumlandırır. Tanah’ta, Saul’un melankolisinin Davud’un çaldığı lirle hafiflemesi buna örnek olarak verilir (1 Samuel 16:23). Talmud’da müziğin zihinsel huzuru artırdığı belirtilir (B. Berakhot 57b). Kabala geleneğinde ise melodilerin (niggunim) ruhun farklı katmanlarına etki ettiği vurgulanır (Idel, 1988).

3.12.2. Yunanlılarda Müzikle Tedavi

Antik Yunan’da müzik, sadece estetik bir sanat dalı olarak değil, aynı zamanda ruhsal ve bedensel hastalıkların tedavisinde kullanılan önemli bir araç olarak görülmüştür. Yunan düşüncesinde müzik, evrenin düzeniyle uyum içerisindedir ve insan ruhuna bu kozmik düzeni taşır. Bu yaklaşım, özellikle Pisagorcu düşüncede belirgindir. Pisagor’a göre müzik, sayılarla evren arasındaki uyumu yansıtır ve ruhun dengesini sağlamaya yardımcı olur (West, 1992).

Hipokrat ve Galenos gibi hekimler de müziğin tıbbi olarak fayda sağladığını belirtmişlerdir. Özellikle ruhsal rahatsızlıkların tedavisinde müzik dinletilerinden yararlandığına dair bilgiler bulunmaktadır. Müzik, hem bireylerin huzurunu sağlamak hem de toplum düzeninde ahlaki değerleri pekiştirmek amacıyla terapötik bir araç olarak kullanılmıştır (Gouk, 2000).

Tapınaklarda müzik ile gerçekleştirilen ayinler ve dinsel törenler, dini ritüelin bir parçası olmuştur. Ayrıca, halk sağlığı açısından bir terapi yöntemi olarak etki göstermiştir (Gouk, 2000).

Orpheus efsanesi de müziğin büyü ve iyileştirici gücünü anlatan mitolojik örneklerden biridir (Seaford, 2012).

Antik Yunan'daki müzikle tedavi uygulamaları, hem ruh sağlığına hem de fiziksel hastalıklara olumlu etki ettiği inancıyla destek görmüştür (Pöhlmann & West, 2001). Bu anlayış, Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde de devam etmiş ve modern müzik terapi anlayışının temellerinden birini oluşturmuştur (Horden, 2014).

3.12.3. Romalılarda Müzikle Tedavi

Antik Roma'da müzik, eğlencelerin, dinsel ritüellerin ve kamusal yaşamın vazgeçilmez bir parçasıydı. Yunan kültürünün tesirinde kalan Romalılar da müziğin ruh ve beden üzerindeki iyileştirici etkilerine inanmıştır. Ayrıca müzikli tedavi uygulamalarını farklı alanlarda sürdürmüşlerdir. Özellikle Galenos'un (M.S. 2. yy) tıbbi görüşleri, müzikle tedaviyi belli bir sistem içinde ele alan önemli kaynaklar arasında yer almıştır (Gouk, 2000).

Galenos, insan bedenini dört hümör (kan, balgam, sarı safra, kara safra) teorisiyle açıklamıştır. Galenos, eğer bu dengeler bozulursa hastalıklara yol açacağını savunmuştur. Müzik ise, özellikle ruhsal denge ve melankoli gibi zihinsel rahatsızlıkları gidermek amacıyla önerilmiştir (Farmer, 1943).

Romalı hekimler, farklı müzik türlerinin ve ritimlerin çeşitli duygular üzerinde etkili olduğunu savunmuştur. Örneğin hızlı ritimlerin uyarıcı, yavaş ve yumuşak melodilerin ise sakinleştirici etkisi olduğu görüşünü kabul etmişlerdir (Porter, 1995).

Romalılar ayrıca Yunan mitolojisinden aktarılan Orpheus gibi figürler aracılığıyla müziğin büyüleyici ve iyileştirici yönünü dramatize etmişlerdir. Bu anlatımlar, halk arasında müziğin tedavi edici gücüne olan inancını arttırmıştır (Levin, 2014).

3.12.4. Antik Mısır'da Müzikle Tedavi

Antik Mısır uygarlığında müzik, yalnızca sanatsal ya da eğlence amaçlı değil, aynı zamanda dinsel, toplumsal ve tıbbî etkisi olan bir araç olarak kabul edilmiştir. Mısırlılar için müzik; kozmosun, tanrıların ve insanın uyumunu temsil eden ilahi bir güçtü (Anderson, 2013).

Bu bağlamda müzik, bedensel ve ruhsal hastalıkların iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle rahip hekimler, belirli melodileri ve ritimleri kullanarak ruhsal dengesizlikleri yatıştırmayı ve bedensel hastalıkları hafifletmeyi amaçlamışlardır (West, 1994).

Antik Mısır'da hastalıklar genellikle ruhsal dengesizlik veya tanrıların gazabı olduğuna inanılırdı. Müzik, bu ruhsal dengesizliği yeniden kurma aracı olarak kullanılırdı. Özellikle dinsel ayinlerde çalınan enstrümanlar ve söylenen ilahiler, hastanın ruhunu arındırmak ve tanrıların merhametini kazanmak için icra edilirdi (Ziegler, 2007).

İsis ve Hathor gibi tanrıçalarla ilişkilendirilen müzik, doğurganlık, doğum ve ruhsal şifa ritüellerinde merkezi bir görev üstlenmiştir (Anderson, 2011).

Mısırlılar; arp, lir, flüt ve sistrum gibi enstrümanların titreşimlerinin, bedensel titreşimle uyumlu olduğuna inanıyorlardı. Sistrum, özellikle Hathor tapınaklarında şifa ritüellerinde kullanılan kutsal bir çalgıydı. Mısırlılar, bu enstrümanın titreşimlerinin kötü ruhları kovduğuna ve hastaları iyileştirdiğine inanıyorlardı (Bleeker, 1967).

Antik Mısır'da tedavi uygulamaları sıklıkla tapınaklarda yapılırdı. Hekimlik ise genellikle rahiplerin görevi olmuştu. Bu bağlamda müzik, hem dini hem de tıbbi bir unsur olarak kullanılmıştır. Örneğin “İyileştirici İlahiler” (Healing Hymns) adı verilen ezgiler, hastaların yatağı başında okunur veya çalınırdı. Bu ilahiler, hastanın ruhunu ve bedenini uyum içinde tutarak iyileşmesini hızlandırmayı amaçlıyordu. (Sporre, 1996).

3.12.5. Antik Çin'de Müzikle Tedavi

Antik Çin uygarlığında da müzik, yalnızca sanatsal bir ifade biçimi olarak görülmemekteydi. Müziğin, sağlık ve ruhsal dengeyi sağlamak amacıyla kullanılan önemli bir araç olduğu kabul edilmekteydi. Çin tıbbının temelini oluşturan Qi (yaşam enerjisi), yin-yang dengesi ve Beş Element (Wu Xing) teorileri, müziğin tedavi edici rolünü açıklamada önemli zemin oluşturmaktadır (Unschuld, 1985, s. 37-42).

Çin müziğinde temel alınan beş nota-gong (do), shang (re), jue (mi), zhi (sol) ve yu (la)-Beş Element (toprak, metal, ağaç, ateş, su) ile ilişkilendirilir. Her nota aynı zamanda belirli bir iç organla da bağlantılıdır. Örneğin gong dalakla, shang akciğerle, jue karaciğerle, zhi kalple ve yu böbrekle ilişkilendirilmiştir (Zhang, & Rose, 1999, s. 221).

Bu ilişkiler doğrultusunda, hastalıklı bir organın tedavisinde ona uygun frekanslardaki müziklerin kullanılması, enerji dengesinin yeniden sağlanması bakımından önemli bir şifalandırma yöntemidir (DeWoskin, 1982, s. 89).

Konfüçyüs'e göre müzik, yalnızca bireysel bir estetik deneyim değil, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal düzeni tesis eden bir unsurdur. O, müziği ruhu dinginleştiren, davranışlara şekil veren ve insanı doğa ile uyumlu bir şekilde yaşamaya yönelten bir araç olarak görmüştür. Bu bağlamda müzik, hem bireyin iç huzurunu sağlamakta hem de toplumun dengesini korumaktadır (Lau, 1979, s. 78).

Antik Çin'de özellikle saray ve dini törenlerde kullanılan ya-yue adı verilen müziklerin, hem doğayla uyumuna hem de bireyin bedensel ve ruhsal sağlığını koruyacağına inanılırdı. Bu müzikler aracılığıyla "uyum" (he) sağlanmakta ve böylece toplumda düzen, bireyde ise sağlıklı olma hali sürdürülmekteydi (Chang, 1980, s.55).

Doktorlar ve şifacılar, hastalarının ruhsal durumunu teşhis ederek ona uygun müzikler önerirdi. Örneğin, içsel huzursuzluk yaşayan bir kişiye, yin ve yang dengesini yeniden kurmak için sakinleştirici melodiler dinletilirdi. Aynı şekilde bazı melodiler "kötü ruhları" kovmak veya bedende birikmiş olumsuz enerjiyi dağıtmak için kullanılırdı (DeWoskin, 1982).

3.12.6. Orta Asya Türklerinde Müzikle Tedavi

Orta Asya Türklerinde müzik, sadece sanatsal bir ifade biçimi değil, aynı zamanda ruhsal arınma, hastalıkların iyileştirilmesi ve doğa ile uyum sağlama amacı taşıyan kutsal bir araç olarak görülmüştür. Şamanizm inancı çerçevesinde gelişen bu yaklaşım, müzikle tedavinin temellerini oluşturmuştur (Ögel, 2001, s. 184).

Orta Asya Türkleri arasında şaman, “kam” ya da “baksı” olarak adlandırılırdı. Baksılar, hastalıkları iyileştirmek için çeşitli ritüeller düzenlerken kopuz eşliğinde müzik icra ederdi. Bu müzik, sanatsal bir araç olmasının yanısıra trans hali oluşturarak ruhlarla iletişim kurmayı sağlayan bir araçtı (Ocak, 1998, s. 35).

Müziğin, kötü ruhları kovduğuna ve hastalıkları ruhsal kökenlerinden arındırdığına inanılırdı (Yıldırım, 2013, s. 129).

Baksı müziğinde kullanılan ritimler, tekrarlayan ezgiler ve kopuzun titreşimleri hem hastanın hem de şifacının bilinç hâlini değiştirerek tedavi sürecine katkı sağlardı. Bu süreçte müzik, hem teşhis hem de tedavi aracına dönüşürdü (Uçan, 2005, s. 67).

Şifacı, ruhsal dünyaya yaptığı yolculukta hastanın ruhunu geri getirmeye çalışırdı; çünkü bazı inançlara ruh bedenden uzaklaştığı için hastalık, ortaya çıkardı (Boratav, 1997, s. 57).

Orta Asya Türkleri, evrenin düzeni ile insanın iç düzeni arasında bir denge olduğu kabul edilmekteydi. Eğer bu denge bozulursa hastalık ortaya çıkardı. Müzik ise evrenin armonik yapısını taklit ederek bu dengeyi yeniden kurmanın bir yolu olarak görülmekteydi. Bu bağlamda, müzikle tedavi sadece bir şifa aracı değil, aynı zamanda evrensel uyumun bir yansımasıydı (Kazancıgil, 1991, s. 12).

3.12.7. Anadolu Türklerinde Müzikle Tedavi

Anadolu Türklerinde müzik, hem bireyin ruh sağlığını hem de toplumsal uyumu koruma amacıyla kullanılan önemli bir araç olmuştur. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde gelişen müzik anlayışı, özellikle tasavvuf çevrelerinde ve darüşşifalarda (şifahaneler) müzikle tedavi uygulamalarının sistematik bir biçimde kullanılmasını sağlamıştır (Yıldırım, 2005, s.143).

3.12.7.1. Selçuklu Türklerinde Müzikle Tedavi

Selçuklu döneminde müzik, bir sanat dalı olmasının yanında, ruhsal ve bedensel hastalıkların tedavisinde etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Bu anlayış, özellikle Orta Çağ dönemlerinde zirveye ulaşmıştır. Selçuklular, müzikle tedaviyi sistemli bir şekilde uygulayan ilk Türk-İslam devletlerinden biri olarak bilinmektedir (Göktaş, 2014, s.115).

Konya, Kayseri ve Sivas gibi önemli Selçuklu şehirlerinde inşa edilen hastaneler (darüşşifalar), hem fiziksel hem de ruhsal hastalıkların tedavisinde müziğin iyileştirici etkilerinden faydalanan kurumlardı. Özellikle Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası ve Sivas'ta bulunan İzzeddin Keykavus Şifahanesi, bu alanda önemli bir yer tutmaktadır.

Selçuklu darüşşifalarında müzikle tedavi uygulamalarının, Farabi ve İbn Sînâ gibi İslam filozoflarının görüşlerinden etkilenildiği bilinmektedir. İbn Sînâ, El-Kanun fi't-Tıbb adlı eserinde müziğin ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkilerini anlatır ve belli makamların farklı ruhsal durumları etkilediğini belirtir (İbn Sînâ, 2005, s. 89-90).

Kaynaklara göre, Selçuklu dönemi darüşşifalarında "makam" sistemine dayalı müzik yapılmaktaydı. Örneğin, "Rast" makamı neşeyi ve huzuru, "Hüseyni" makamı aşkı ve dinginliği çağırırdı. Bu uygulamalarda ney, rebap, ud ve kanun gibi geleneksel çalgılar kullanılırdı (Yıldız, 2013, s. 72).

Mustafa Kara, Selçuklu döneminde müzikle tedavinin sadece bir uygulama değil, aynı zamanda bir "hikmet" alanı olarak görüldüğünü vurgular. Ona göre, "İslam medeniyetinde musiki, kalbin gıdası, ruhun ilacıdır" (Kara, 2004, s. 131).

3.12.7.1.1. Selçuklular Döneminde Müzikle Tedavi Kurumları

- **Nureddin Hastanesi (1154)**

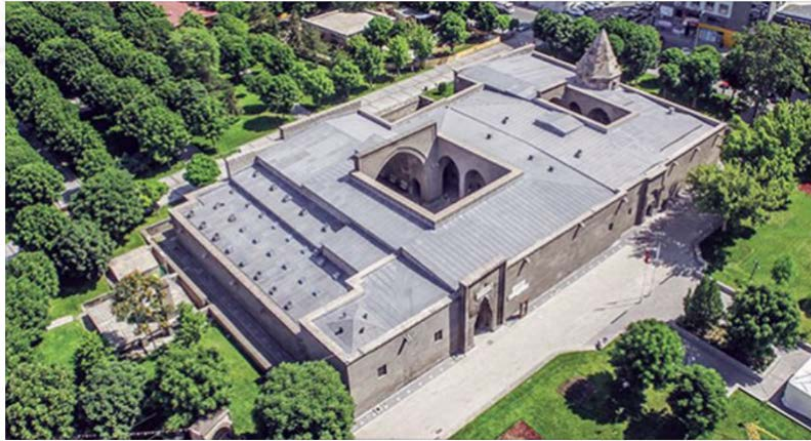
Dünya tarihinin ilk kliniği olarak geçen, Nureddin Hastanesi'nde hastaların ağrılarını azaltmak için musikiyle tedavi yöntemi kullanılmıştır. Bu hastanede akıl hastaları için özel bir bölüm vardır. Bu özel bölümde müzikle tedavi uygulandığı bilinmektedir.

Şekil 44. Nureddin Hastanesi

Hekimbaşı *Abdül Mecid Efdal ud-deve Muhammed bin Abdullah el-Bahili*, hem hekim hem de müzisyendir. Müziğin tedavideki yerini de araştırmıştır. Evliya Çelebi, bu hastanede akıl hastalıklarına müzikle tedavi uygulandığını ifade etmektedir (Fikriyat,2019)

- **Kayseri Gevher Nesibe Tıp Medresesi ve Maristanı (1206)**

Şekil 45. Kayseri Gevher Nesibe Tıp Medresesi

Anadolu Selçuklularının ilk sağlık kuruluşudur. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından, kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan'ın vasiyeti üzerine 1206 yılında yapılmıştır. Darüşşifa ve tıp medresesini içerecek şekilde tasarlanmıştır. Bu özelliği ile Selçukluların ilk tıp medresesidir. Darüşşifada, ruh hastaları için 18 oda içeren, akıl hastalıkları bölümü olarak bilinen bimarhane vardır. Hasta odalarının eyvan kavislerinde ili adet delik

bulunmaktadır. Bu delikler, musiki veya telkin tedavisi uygulanması için yapıldığı tahmin edilmektedir (Öztürk,2021).

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Turan Melik Darüşşifası) (1228)

Şekil 46. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası

Ahmet Şah ve eşi Turan Melek tarafından 1228-1229 yıllarında inşaa ettirilmiştir. İslam mimarisinin önemli bir yapıtıdır. İki kubbeli türbeye sahiptir. Cami ve ona bitişik bir hastaneden oluşmaktadır. UNESCO Dünya Miras Listesine giren Türkiye'nin ilk mimari yapısıdır. Darüşşifa, su sesi kullanılarak hastaların sağlıklarına kavuştuğu bir hastanedir (Kültür Portalı,2020).

- **Amasya Darüşşifası (1308)**

Şekil 47. Amasya Darüşşifası

Amasya Darüşşifası'nda bulunan akıl hastalarına psikolojik tedavi uygulanırdı. Bu darüşşifanın en önemli özelliği, dünyada akıl hastalıklarının müzik ve su sesiyle iyileştirildiği ilk yer olmasıdır. Tanzimat döneminde önemini yitiren darüşşifa, 1939 depreminde hasar görmüş, 1945 yılında dış cephesi onarım görmüş, 1999 yılında ise Belediye Konservatuarına devredilmiştir (Fikriyat, 2022).

3.12.7.2. Osmanlılarda Müzikle Tedavi

Osmanlı İmparatorluğu'nda müzik, hem bir sanat dalı hem de bir tedavi aracı olarak da değer görmüştür. Osmanlı döneminde müzikle tedavinin tarihsel süreci ve uygulama alanları, makamların psikolojik etkileri, döneminin tıbbi düşünce sistemiyle olan ilişkisi incelenmiştir.

Müziğin insan ruhu üzerindeki etkisi, kadim dönemlerden günümüze ulaşarak her zaman araştırma konusu olmuştur. Antik Yunan'da Pitagoras ve Platon, İslam dünyasında ise İbn Sina ve Farabi gibi filozoflar, müziğin ruhsal denge üzerindeki etkisini bilimsel temellere dayalı olarak açıklamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu bu bilgi birikimini devralarak, özellikle ruh hastalıklarının tedavisi için müziği etkili bir araç olarak kullanmıştır (Gündüz, 2011, s. 150).

Müzikle tedavinin Osmanlı'daki uygulamaları, Ortaçağ İslam tıbbından gelmiştir. İbn Sina'nın el-Kanun fi't-Tıbb adlı eserindeki bazı bölümlerde müzikle tedaviye dair bilgiler yer alır. Hekimler, bu bilgileri yorumlamış ve uygulamalara dönüştürmüştür. İbn Sina'nın görüşleri, müziğin ruh hastalıkları üzerindeki etkisi konusunda, Osmanlı tıbbının temel kaynaklarından olmuştur (Uludağ, 1991, s.134).

3.12.7.2.1 Osmanlılar Döneminde Müzikle Tedavi Yapılan Kurumlar

- **Fatih Darüşşifası (1470)**

İstanbul'da 1470 yılında kurulan Fatih Külliyesi'ne eklenen 70 odalı, 200 yataklı Fatih Bimarhanesi akıl hastaları için yaptırılmıştır. Döneminin Avrupa'daki en büyük hastanesi olarak bilinmektedir. İstanbul Tıp Fakültesi'nin ilk adımı olarak anılan bu darüşşifada hastalara uygun ilaçlara ilave olarak musiki konserleri gibi ruhsal tedaviler de uygulanıyordu.

Evliya Çelebi, akıl hastalarının cinnetini gidermek için müzisyenler (mıtrıban) ve hanendeler (hanendegân) görevlendirildiğini, kadınlar ve gayrimüslimler için ise ayrı bir köşede tımarhane bulunduğunu aktarmaktadır (Fikriyat,2019).

Şekil 48. Fatih Darüşşifası

- **Edirne II. Bayezid Darüşşifası (1488)**

II. Bayezid'in yaptırdığı külliye'nin bir parçası olan darüşşifada, ruh hastaları müzikle tedavi edilmiştir. Bunun için gerekli olan her türlü yöntem ve ihtiyaçlar sağlanmıştır. Gerek akustiği bakımından ve gerekse planlanması açısından müzikle tedaviye en uygun şekilde tasarlanmıştır. Yapısı itibariyle Türk psikiyatrisi ve Türk medeniyetinin benzeri bulunmayan hastanesidir. Darüşşifada ilaç ve müzik tedavisinin dışında, güzel kokularla (sümbül, reyhan, şebboy vb,) rehabilitasyon yapıldığı da aktarılmıştır. 1866'da Edirne'de yeni bir hastane açılınca, darüşşifa, sadece akıl hastalarına hizmet vermiştir. Balkan Savaşından sonra ise kullanılmamıştır. Darüşşifa Trakya Üniversitesi tarafından restore edilmiştir. Günümüzde Tıp Tarihi Müzesi olarak bilinmektedir (Kültür Portalı, 2021).

Yıldırım Bayezid darüşşifası için Evliya Çelebi *Seyahatname*'de şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Merhum ve mağdur Bayezid-ı Veli Vakıfnamesinde hastalara deva, dertlilere şifa ve divanelerin ruhuna gıda ve def'i sevda olmak üzere on adet hanende ve 27 sazende gulam tahsis etmiştir ki üçü hanende, biri neyzen, biri kemani, biri musikari, biri

santuri, biri udi olup haftada üç kere gelip hastalara ve delilere musiki faslı verirler” (Çelebi, 1944: 470).

Şekil 49. Edirne II. Bayezid Darüşşifası

- **Süleymaniye Darüşşifası (1557)**

1550-1557 yılları arasında, Kanuni Sultan Süleyman, Mimar Sinan’a külliye olarak yaptırmıştır. Külliyenin önemli bir bölümünü ise darüşşifa oluşturur. Darüşşifada hasta odaları, hamam bulunur. Darüşşifanın bodrum katı ise akıl hastalarına ayrılmıştı. 1843 yılından sonra ise tamamen akıl hastalarına için kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi sonrasında üzerinde Süleymaniye Doğum Evi yaptırılmıştır (Hipokratist, 2017).

Şekil 50. Süleymaniye Darüşşifası

- **Hafsa Sultan Darüşşifası (1539)**

1539 yılında yapılmış olan Hafsa Sultan Darüşşifası, Osmanlı Devleti döneminde olarak kullanılmıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar hem bir hastane hem de tıp fakültesi görevini üstlenmiştir. Burada doktorlar yetiştirilmiştir. Uzun yıllar akıl hastalarının tedavi edildiği bîmarhane (akıl hastanesi) olarak kullanılmıştır (Kültür Envanteri, 2025).

Şekil 51. Hafsa Sultan Darüşşifası

3.12.7.2.2. Osmanlı Döneminde Müzikle Tedavide Kullanılan Makamlar

Osmanlı tıbbında her makamının farklı bir psikolojik duruma karşılık geldiği bilinirdi. Bu anlayış, dört hılt (safra, balgam, kan, sevda) teorisine dayanır. Örneğin, rast makamı; neşe, canlılık, melankoli, hüseynî; sakinleştirici anksiyete, rehâvî; derin düşünce, manik ataklar, neva; uyarıcı, durgunluk etkilerini oluştururlar. Makamların insanlar üzerindeki etkileri, onların mizacına göre değişmekteydi. Bu etki gözlemlerle tespit edilir ve tedaviye yön verilirdi. Tedavi sürecinde yalnızca hekimler değil, aynı zamanda saray veya mevlevîhane musikişinasları da görev almıştır. Hekimler hastanın mizacını belirlerken, müzisyenler uygun makamı icra ederdi. Bu çok disiplinli yaklaşım, tedavinin etkinliğini artırmıştır. Osmanlı'da müzikle tedavi, sistematik, bilimsel ve kurumsal bir çerçevede uygulanmıştır. Bugün müzik terapisi alanında yapılan güncel araştırmalar, Osmanlı'nın bu yaklaşımının bilimsel dayanaklarını büyük ölçüde desteklemektedir. Geçmişten günümüze kalan bu miras, günümüzde

yeniden değerlendirilmeye ve tıbbi yaklaşımlarla birlikte ortak tedavi uygulamalarına açıktır (Şahin, 1984, s. 30).

Klasik Türk müziği, pentatonik müziğin gelişimi ile doğmuştur. Bu birikimle Amasya, Sivas, Fatih ve Edirne Darüşşifalarında kullanılan Klasik Türk müziğinin makamları, zaman içinde sınıflandırılmış, Zekeriya El-Razi (854-932), Ebu-Bekir Razi (865-925), Farabi (870-950), İbn-i Sina (980-1037), Hasan Şuuri (17.yy), Hekimbaşı Gevrekzade Hafız Hasan Efendi (1727-1801) gibi önemli kişilerin bu konuda yazdıkları yazılar günümüze kadar ulaşabilmiştir. Makamların etkileri, hastalıklara, gezegenlere, haftanın günlerine, günün saatlerine, hastanın kişiliğine ve milliyetine göre sınıflandırılmıştır (Birkan,2014, s.40).

Farabi, müziğin insan ruhu ve beden sağlığı üzerindeki etkilerini bilimsel ve felsefi bir çerçevede ele almıştır ve müziğin insan ruhuna doğrudan tesir ettiğini ve bu etki yoluyla çeşitli hastalıkların iyileştirilebileceğini belirtir.

“Müzik, ruhun hastalıklarını tedavi eden bir ilaçtır; zira ruhun huzursuzluklarını giderir, dengeyi sağlar ve iyi bir ahenk içinde çalışmasını sağlar” (Farabi, 2010, Çev. M.Şakır, s. 257).

Farabi, her makamın ve müzikal tonun farklı ruh hallerini etkilediğini ve belirli makamların belirli hastalıklar veya ruhsal durumlar için daha uygun olduğunu ifade eder.

“Her makam farklı bir duyguyu harekete geçirir; bu nedenle tedavide doğru makamın seçilmesi hayati önem taşır. Örneğin, Hüseyinî makamı kalp hastalıklarına, Bayati makamı ise sinirsel rahatsızlıklara iyi gelir” (Farabi, 2010, Çev. M. Şakır, s. 257).

Müzikle tedavi yöntemleri üç ana başlıkta toplanır. Bunlar, dinleme terapisi, sesle terapi, ritmik hareketler. Dinleme terapisinde hastaya uygun makam ve melodilerin dinletilir. Sesle tedavi uygulamasında hastanın belli frekanslarda sesler çıkarması veya şarkılar söylemesi sağlanır. Ritmik hareketler ise müzik eşliğinde yapıldığından ruh ve beden sağlığını olumlu yönde etkilemektedir(Farabi, 2010, Çev. M. Şakır, s. 257).

“Müzik, ruhu dengeleyerek beden organlarına da iyi gelir; böylece kalp atışları düzenlenir, sinirler sakinleşir, uyku kalitesi artar” (Farabi, 2010, Çev. M. Şakır, s. 257).

Gevrekzade Hasan Hafız Efendi, Osmanlı döneminde müzikle tedavi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Özellikle makamlara göre hastalıkların tedavisinde müziğin etkili olduğunu belirtmiştir. Hasan Efendi'nin görüşlerine göre, her makamın ruh ve beden üzerinde farklı etkileri vardır ve bu makamların doğru seçilerek uygulanması, iyileştirici sonuçlar doğurur (Öztürk, 1998, s. 112).

Gevrekzade Hasan Hafız Efendi, müzikle tedavi uygulamalarında özellikle Hüseyini ve Segâh makamlarının sakinleştirici, Hicaz makamının ise moral ve enerji yükseltici etkisine dikkat çekmiştir (Çelik, 2005, s. 78).

Hekimlere göre makamların etkili olduğu hastalıklar ve etkili oldukları zamanlar şöyledir:

Rast Makamı: Felç hastalığına iyi gelir. Neşe ve huzur duygusu verir. Güneş iki mızrak boyu yükselince uygulanmalıdır. Kemik ve beyin üzerine etki gösterir. Düşük nabzın yükselmesine neden olur. Heyecanı arttırır. Uyumayı engeller, iç huzur ve rahatlık verir. Ulema meclisine etkisi fazladır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Rehavi Makamı: İnsana sonsuzluk düşüncesi verir, imsak vaktinde etkilidir. Baş ağrısı ve hafakan için etkilidir. Bu makam sofiler meclisine etkilidir. Doğum için faydalıdır. Akıl hastalıklarının tedavisinde kullanılır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Zengule (Zirgüle) Makamı: Kalp hastalıklarının devasıdır. Uyku getirir. Sabah ve öğlen arasında etki gösterir. Toprak tabiatlıdır, sıcak ve nemlidir. Menenjit ve beyin hastalıklarına etkili olduğu bilinir. Mide ve karaciğerde rahatlama hissi verir. Ruh hastalıklarının tedavisi için faydalıdır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Hüseyinî Makamı: Barış, sakinlik ve rahatlık hissiyatı verir. Sabah erken saatlerde gün ağarırken etki gösterir. Su tabiatlıdır. Güzellik, iyilik, sessizlik ve rahatlama hissi verir. Güven, barış ve kararlılık duygusu oluşturur. Karaciğer, kalp ve mide için iyi gelir. Otistik ve spastik rahatsızlıkları için kullanılır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Saba Makamı: Cesaret ve kuvvet hissi verir. Su tabiatlıdır, soğuk ve nemlidir. Kalp ve ayak ağrılarına iyi gelir. Gülme, sevinç ve kahramanlık duyguları oluşturur. Derin aşk duygularının ifadesinde kullanılabilir. Şecaat, cesaret, kuvvet ve genel rahatlık hissi verir. Seher vaktinde etki gösterir. Ruhsal hastalıkların tedavisi için kullanılır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Uşşak Makamı: Öğlen vakti etki gösterir. Su tabiatlıdır, soğuk ve nemlidir. Gülme, sevinç, kuvvet ve kahramanlık duyguları oluşturur. Derin aşk ve mistik duyguların ifadesinde kullanılır. Uyku ve istirahat için faydalıdır, gevşeme hissi verir (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Hicaz Makamı: Ateş tabiatlıdır, sıcak özellik taşır. Tevazu, yani alçakgönüllülük duyguları oluşturur. Yatsıdan sabaha kadar olan zaman diliminde etkilidir. İdrar yapma zorluğuna iyi gelir, cinsel yönden uyarıcıdır. Düşük nabız atışını yükseltmek için kullanılabilir. Bu makam daha çok, dervişler meclisine etki eder (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

İsfahan Makamı: Zihni açma, zekâyı arttırma ve anıları tazelemek için iyi gelir. Hareket kabiliyeti ve güven hissi oluşturur. Gün batarken etkilidir. Bu makam, ümera (emirler, beyler, seyitler) meclisine daha çok etki edeceği ifade edilmektedir (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Irak Makamı: Har mizaçlılara, sersem ve hafakana iyi gelir. Akşamüstü etkilidir. Menenjit, beyin ve akıl hastalıkları için kullanılabilir. Lezzet verir, düşünme ve kavrama konusunda etkilidir. Korkuyu giderir (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Buselik Makamı: Kuvvet ve barış duyguları oluşturur. Kuşluk vaktinde, yani güneşin doğuşundan 45 dakika sonra etkilidir. Kulunç, bel, bacak ağrılarında ve akıl hastalıklarında kullanılır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Büzürk Makamı: Ateşli hastalıklara iyi gelir, zihni temizler, vesvese ve korkuyu uzaklaştırır. Yatsıdan sonra etkilidir. Güç duygusu oluşturur. Beyin hasarı ile oluşan şiddetli rahatsızlıklarda kullanılır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Neva Makamı: Üzüntüyü giderir, kötü fikirleri kovar, cesaret, yiğitlik, keyif ve ferahlık, kuvvet ve kahramanlık duygularını oluşturur. Akşam vakti etkilidir. Gönül okşayıcıdır. Akıl hastalıklarının tedavisinde ve buluş çağındaki kız çocuklarının rahatsızlıklarında kullanılır (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Acemaşiran Makamı: Ateş tabiatlıdır. Kuru ve sıcak makamdır. Fecirden kuşluk vaktine kadar etkilidir. Vücut dengesine iyi gelir. Yaratıcılık duygusu oluşturur ve ilham verir. Durgun düşünce ve duyguları canlandırır. Ağrıyı hafifletir. Lezzet verir ve gevşemeye yardımcı olur (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

Zirefgent Makamı: Sırt, eklem ağrıları, kulunç tedavisi ve akıl hastalıklarının tedavisinde kullanılabilir. Uyku zamanı etkili olur. Ruhsal rahatlama aracı olarak fayda sağlar (İbn Sînâ, 2005, Çev. A.Kahya, s. 89-90).

3.12.8. Tasavvuf Geleneği ve Müzikle Tedavi

Tasavvuf, insanın ruhsal ve manevi tekâmülünü hedefleyen bir İslami düşünce ve yaşam biçimidir. Bu yolculukta ses, müzik ve özellikle zikir önemli araçlardan biri olarak yer alır. İslam medeniyetinde özellikle Mevlevî, Rifâî ve Halvetî gibi bazı tarikatlarda müzik; ruhu arındırma, manevi yolda ilerleme ve psikolojik tedavi aracı olarak kullanılmıştır.

Tarihsel döneme bakıldığında, İslam dünyasında müzikle tedavi anlayışı ilk olarak Abbâsîler döneminde sistematik biçimde tartışılmıştır. Bu dönem filozoflarından el-Fârâbî, müziğin ruh üzerindeki etkilerini analiz etmiş ve "Kitâbü'l-Mûsîkî el-Kebîr" adlı eserinde çeşitli makamların insan psikolojisine etkilerini açıklamıştır: "Makamlar, nefsin farklı hallerini etkiler; bazıları neşeyi, bazıları hüznü ve içe kapanıklığı meydana getirir" (Fârâbî, 2010, Çev. Mahmut H. Şakır).

Anadolu'da özellikle Mevlevîlik ve Bektaşîlik gibi tarikatlarda musiki, hem ibadet hem de içsel dönüşüm aracı olarak kullanılmıştır. Mevlevî ayinlerinde icra edilen ayîn-i şerîf, insanın nefsî hastalıklardan arınarak ruhsal olgunluğa ulaşmasına hizmet eden bir müzikli ritüeldir (Gölpınarlı, 1983, s.122). Mevlevîhânelerde ise semâ ayinleri psikolojik dengeyi sağlamak, aşk ve vecd halini kuvvetlendirmek üzere bir tür ruhsal

terapi ortamı olarak kabul edilmiştir. Bu ritüellerin ruhsal arınma etkisi taşıdığı ve psikolojik rahatlama sağladığı savunulmuştur (Öztürk, 2004, s. 67).

3.13. Pentatonik Müzik ve Tedavi

3.13.1. Pentatonik Dizideki Ses Frekanslarının Organlar ve Biyolojik Sistem Üzerindeki Etkileri

Pentatonik diziler, hem Batı hem de Doğu müzik geleneklerinde yaygın biçimde kullanılan beş sesli ölçeklerdir. Bu dizilerdeki frekansların, insan fizyolojisi ve psikolojisi üzerinde dengeleyici ve iyileştirici etkileri olabileceği, çeşitli müzikterapi uygulamaları ve geleneksel tıp sistemleriyle öne sürülmektedir. Pentatonik frekansların insan organlarına etkileri hem bilimsel literatür hem de geleneksel inançlarda yer almaktadır (Campbell, 2001, s.112).

Batı müziğinde majör pentatonik (do-re-mi-sol-la) dizideki notaların frekansları ve etkili oldukları organ veya sistem Tablo 1’de belirtilmiştir.

Nota	Frekans	Etkili Olduğu Düşünülen Organ/Sistem
Do	261.63 Hz.	Kalp ritmini düzenler.
Re	293.66 Hz.	Sindirim sistemini etkiler.
Mi	329.63 Hz.	Solunum sistemini etkiler.
Sol	392 Hz.	Karaciğer fonksiyonlarını destekler.
La	440 Hz.	Sinir sistemini dengeler, stres azaltır.

Tablo 1. Pentatonik Dizideki Notaların Frekansları ve Etkili Oldukları Organ/Sistem

Bu tür eşleştirmeler özellikle Çin geleneksel tıbbında da yer almaktadır.

3.13.2. Çin Tıbbında Pentatonik Frekans ve Organlar

Çin müziği sisteminde "Wü Yīn" (五音, Beş Ses) ile beş temel organ ilişkilendirilir. Bu sistemde, her ses frekansı vücuttaki bir organla ve duygusal durumla ilişkilendirilir. Pentatonik müzik, bu dengeyi sağlamak ve organların işlevlerini optimize etmek için kullanılır. Çin geleneksel tıbbı, her bir organın belirli bir nota ile ilişkili olduğunu savunur. "Wü Yīn" (五音, Beş Ses) sistemi kapsamında, şu eşleşmeler yapılır. Bu

sistem, sesi sadece işitsel bir olgu değil, aynı zamanda bedensel dengenin bir aracı olarak görür (Zhang, 2010, s.45).

Nota(Çince)	Nota (Batı)	Organ	Element	Duygu
Gōng	Do	Dalak	Toprak	Düşünce
Shāng	Re	Akciğer	Metal	Keder
Jué	Mi	Karaciğer	Ağaç	Öfke
Zhǐ	Sol	Kalp	Ateş	Neşe
Yu	La	Böbrek	Su	Korku

Tablo 2. Pentatonik Dizideki Notaların İlişkili Oldukları Organ, Element ve Duygu

3.14. Pentatonik Müziğin Tedavide Kullanımı

Pentatonik dizilerle oluşturulan müziklerin hem ruhsal hem bedensel sağlık üzerindeki etkileri, çeşitli disiplinlerde yapılan bilimsel araştırmalara konu olmuştur. Özellikle müzikterapi, psikoloji, nörobilim ve akustik fiziği gibi alanlarda bu frekansların etkisi araştırılmıştır.

Müzik terapi çeşitleri Aktif ve Pasif Müzik Terapi olmak üzere ikiye ayrılır. Aktif Müzik Terapide pentatonik müzik eşliğindeki hareketler uygulanır. Tedavinin amacı bedeni ruhsal ve fiziksel yönden korumak ve geliştirmektir. Pasif Müzik Terapi ise, en çok kullanılan müzik tedavi yöntemidir. Genellikle su sesi dinletilir, kişilerden bu su sesine konsantre olmaları ve kendilerini akarsuyun büyük bir koluna ulaşmaya çalışan küçük bir su akıntısı olduklarını düşünmeleri istenir. Daha sonra kişiler terapi sırasında zihinlerinde oluşturduklarını müzik terapistine aktarırlar ve bunların nedenleri araştırılır (Gençel, 2006, s.697).

Aktif tedavideki (Arşetipikal Hareketler) aktif tedavideki hareketlerin amacı, bedeni ruhsal ve fiziksel yönden geliştirmek ve korumaktır bu tedavi Anadolu yogası olarak da bilinir. Aktif tedavideki hareketlere pentatonik müzik eşlik etmektedir. Yurt dışında büyük ilgi gören bu tedavide kullanılan hareketler atalarımız tarafından sağlıklı bir hayat sürebilmek için topluca ya da bireysel olarak uygulanırdı. Bağışıklık sistemini güçlendiren ve bu sayede birçok hastalığın oluşmasını önleyen hareketlerin günlük hayata uyarlanması yararları modern tıbbın birçok kolunun ilgi odağı olmuştur (Tümata, 2024).

3.14.1. Pentatonik Müziğin Nörolojide Kullanımı

Pentatonik yapıdaki melodik ritimler, motor hareketlerin senkronizasyonunu kolaylaştırdığı için felç, parkinson gibi bazı nörolojik hastalıklarda kullanılmıştır.

Pentatonik yapıdaki melodik örüntüler, müzikle hareket terapisinde tercih edilmekte, özellikle felç sonrası rehabilitasyonda motor beceri gelişimine katkı sunmaktadır (Thaut, 2005, s. 98).

3.14.2. Pentatonik Müziğin Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ve Dikkat Eksikliğinde Kullanımı

Dikkat eksikliği yaşayan bireylerde pentatonik melodilerin karmaşadan uzak ve sade yapısı, dikkat süresini artırmak için kullanılmıştır. “Çocuklarda kullanılan pentatonik temelli müzik yapıları, dikkat süresinde belirgin artışlar göstermiştir.” (Sears, 2007, s. 45).

3.14.3. Pentatonik Müziğin Kalp Ritmi ve Solunum Düzeni için Kullanımı

Pentatonik frekanslarla yapılan müzik terapilerinin kalp ritmini ve solunum düzenini senkronize etmek için de kullanılmıştır. Pentatonik yapının kullanıldığı müzik terapisi uygulamaları, bireyin kalp atım hızında dengeleyici bir etki yaratmıştır. (Zatorre & Salimpoor, 2013, s. 526).

3.14.4. Pentatonik Müziğin Ağrı Algısı Üzerine Kullanımı

Müzik ile ağrı algısı arasındaki ilişki birçok çalışmada ele alınmıştır. Pentatonik dizilerin düzenli yapısı, ağrı eşliğini yükseltebilir. Doğal armonik yapısı sayesinde pentatonik diziler, özellikle kronik ağrı hastalarında duyuşal odaklanmayı değiştirerek ağrı hissini algılanmasını azaltmak için kullanılmıştır (Mitchell & MacDonald, 2012, s. 156).

3.14.5. Pentatonik Müziğin Otizm Spektrum Bozukluğu Üzerine Kullanımı

Pentatonik diziler, otizmlili bireylerde iletişim becerilerini ve sosyal etkileşimi geliştirmek için kullanılmaktadır. Pentatonik dizilerdeki, melodik sadelik, tekrarlayan yapı ve uyumlu frekanslar gelişimi artırmaktadır.

“Pentatonik yapılar, otizmlili çocuklarda sesli taklit etme davranışını artırarak, sözel olmayan iletişimi desteklemektedir” (Kim, J., Wigram, T., & Gold, C., 2009, s. 389).

Nordoff Robins Müzik enstitüsünde özellikle otistik çocukların tedavisinde pentatonik müzik kullanılmaktadır. Bu müzik türünün kendine güven ve kararlılık hissi verdiği tesbit edildiği için otizmin açılmasında çok etkili olduğu görülmektedir. Bu müzik

türünden piyano ile doğaçlama yapılıyor, çocukların bu müziği dinleyerek belirli bir zaman sonra bir takım hareketlere yönelmesi isteniyor. Yapılan araştırmalarda beyin elektrosu çekildiğinde beyinde alfa ve teta ritmlerini etkileyerek artmasına ve transa sebep olduğu da bilimsel olarak gözlemlenmiştir (Tümata, 2024).

3.14.6. Pentatonik Müziğin Depresyon ve Anksiyete Bozukluklarında Kullanımı

Pentatonik dizilerin huzur verici yapısı, endorfin düzeylerini artırarak depresyon ve anksiyete bozukluklarını azaltmak için de kullanılmaktadır.

Pentatonik müziklerin, kortizol seviyelerini düşürerek stres azaltıcı etkisi olduğu gösterilmiştir. Yapılan kontrollü çalışmalarda, pentatonik dizide bestelenmiş müzikleri on beş dakika boyunca dinleyen bireylerin tükürük kortizol düzeylerinde %20'ye kadar azalma gözlenmiştir (Lee & Kim, 2017, s.48).

“Müziğin sade yapılı ve tekrarlı dizileri -özellikle pentatonik diziler- depresif bireylerde rahatlama ve gevşeme sağlayarak semptomları azaltmaktadır.” (Bunt & Stige, 2014, s. 136).

Duygusal travmalar ve PTSD (Post Travmatik Stres Bozukluğu) de pentatonik sesler, belirli ritimlerle kullanılmıştır.

“Geleneksel Asya müziklerinde sıkça görülen pentatonik yapıların, PTSD'li bireylerde gevşeme ve yeniden düzenleme etkileri olduğu gözlemlenmiştir.” (Wigram et al., 2002, s. 202).

3.14.7. Pentatonik Müziğin Uyku Bozukluklarında Kullanımı

Pentatonik dizilerin yatıştırıcı özelliği nedeniyle uyku bozuklukları için kullanılmıştır. Pentatonik sesler kullanıldığında, sinir sistemine yatıştırıcı etki göstererek uykuya geçişi kolaylaştırır. “Pentatonik melodilerin düşük frekansta ve yavaş tempoda kullanımı, melatonin salınımını artırarak uyku kalitesini yükseltmiştir.” (Campbell, 2001, s. 129).

3.14.8. Pentatonik Müziğin Tinnitus Tedavisinde Kullanımı

TRT (Tinnitus Retraining Therapy), düşük seviyeli sesler kullanarak, tinnitusun farkındalığını azaltmayı amaçlar. Bu tedavide kullanılan sesler genellikle “white

noise” ya da “customized sound therapy” olarak tanımlanır. Bazı uzmanlar, kişiye özel üretilen müziksel uyaranların, özellikle düşük frekanslı ve gürültüsüz pentatonik melodilerin, olumlu etkiler sunduğunu bildirmiştir (Argstatter, H., Grapp, M., Hutter, E., & Plinkert, P. K.,2008, s.280).

Tinnitus rahatsızlığında sıkça görülen uyku problemleri ve anksiyete, pentatonik müzikle desteklenen gevşeme terapileriyle azaltılabilir. Örneğin Japon araştırmacılar, Shakuhachi (pentatonik dizi kullanan Japon bambu flütü) ile yapılan müzik terapilerinin, tinnitus yaşayan bireylerde daha iyi uyku ve stres yönetimi sağladığını belirtmiştir (Komiya, H., & Nagai, Y., 2012, s.49).

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde bulgulardan yola çıkarak sonuç ve öneriler verilmiştir.

1. Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Ulaşılan kaynaklar doğrultusunda pentatonik dizinin kelime anlamı, beş sestten oluşan ve yarım ses içermeyen dizidir. Pentatonik dizilerin, geleneksel olarak yarım ses içermediği kabul edilse de, modern müzik icralarında yarım seslerin dâhil edildiği örneklerin artması, bu tanımın günümüz için geçerliliğini kaybettiği sonucuna ulaşılmıştır.

2. Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Yapılan araştırmalar doğrultusunda pentatonik dizilerin icrası sırasında hem teknik hemde algısal açıdan kolaylık sağlayan ses dizileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pentatonik dizide sesler arasındaki geçişlerin, akıcı ve doğal olması nedeniyle icracıya teknik kolaylık sağladığı, çocuklarda müzik kulağı, müziksel hafıza, müzikal yaratıcılığı ve motor becerileri gelişimini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmalar incelendiğinde, pentatonik dizinin icra zorluklarının da bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pentatonik yapılı eserlerin, icrası sırasında süslemelerle, glissandolarla, vibratolarla ve geçici seslerle zenginleştirmeye ihtiyaç olduğu, icracının ileri düzey teknik hakimiyetini, adaptasyon becerisi gerektirdiği, aksi halde monoton ve yetersiz bir icra oluşacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, geleneksel asya müziklerinde olduğu gibi serbest ölçüler içerisinde icra edilen pentatonik yapılı ezgiler, sabit zamanlı ölçülere alışmış olan icracılar için adaptasyon zorluğu olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

3. Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Pentatonik dizilerin, Türk müziğinin bazı makamlarıyla üretilen eserlerinde benzer aralık yapıları ve melodik motifler olarak yer alabildiği, pentatonik diziler kullanarak Türk müziği beste denemeleri yapıldığında makamların karakteristik özelliklerini yitirdiği ya da

zayıfladığı dolayısıyla Türk müziği makamlarında pentatonik dizilerin doğrudan karşılığı bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Pentatonik dizilerin, batı müziğinde hem majör hem de minör gamlarda karşılık bulduğu, pentatonik dizinin sade yapısı sayesinde akılda kolay kalması ve Batı müziğinde özellikle melodik yapılar kurmak için kullanıldığı, kolay algılanabilir olması nedeniyle Batı müziğinde modal yapıların temelinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

4. Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Pentatonik müzik günümüzde blues, caz, çocuk şarkıları ve halk müziklerinde, Çin ve Japon müziklerinin neredeyse tamamında, Eskimo müziklerinde, Kuzey Afrika'da bazı müzik türlerinde, Güney Asya, Bali, Sumatra, bazı Hint müziklerinde de, Asya'da daha çok Ural Bölgesinde, Kazan, Başkurt tarafları, Sibirya'nın bazı bölgeleri Kazak ve Kırgızlar'ın özellikle dağlık bölgelerinde, Anadolu'da Konya, Eskişehir, Kastamonu, Safranbolu ve Erzurum civarında çok fazla olmasa da pentatonik müzik kullanıldığı, ayrıca pentatonik müziğin, eğitim amaçlı üretilen çocuk şarkılarında ve müzik terapisinde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

5. Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Pentatonik müziğin, tarih boyunca birçok kültürde tedavi edici bir araç olarak kullanıldığı, pentatonik dizilerin frekans yapılarının insan sağlığı üzerine olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Batı'daki müzik terapisinde uygulamalarında pentatonik müziğin sıklıkla tercih edildiği ve müzik terapisinde gibi alanlarda temel yapı taşı olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

6. Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Pentatonik müziğin, özellikle meditatif müziklerde kullanılarak anksiyete, depresyon ve stres gibi psikolojik rahatsızlıkların semptomlarını azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Geleneksel Çin ve Türk tıbbında, pentatonik sistem organların enerjisini dengelemek için kullanıldığı, otizmlili bireylerle yapılan müzik terapilerinde, pentatonik dizilerin tekrarlayıcı ve tahmin edilebilir yapısı bireyin dikkatini daha uzun süre müzikte tutmasını sağladığını, iletişim kurmayı kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Pentatonik frekanslarla oluşturulan ses mantralarının ya da müziklerinin, tinnitus hastalarında semptomların algılanma düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Bu çalışma, pentatonik müzik ve pentatonik müziğin tedavide kullanımı alanında bir kaynak teşkil etmektedir. Çalışmanın sonucunda;

Pentatonik dizinin tanımının, güncel eserler ve icralar incelenerek yeniden değerlendirilmesi,

Pentatonik dizi tanımının yeniden değerlendirilmesi sonucunda edinilecek yeni bilgiler ışığında, pentatonik dizilerin Türk müziği makamlarındaki temellerinin detaylı araştırılması,

Pentatonik müziğin icrası sırasında, icracının eserleri monotonluktan kurtarmak ve derinlik katmak adına süslemeler (glissandolar, vibratolar) ve geçici sesler gibi zenginleştirici unsurları kullanması ve ileri düzey teknik hakimiyete sahip olması,

Pentatonik müziğin, özellikle meditatif müziklerde kullanılarak anksiyete, depresyon ve stres gibi psikolojik rahatsızlıkların semptomlarını azaltmada etkili olduğu gibi farklı rahatsızlıklar içinde etkili olabileceği düşünülerek, uygulamalı araştırma sayısının artırılması,

Pentatonik müziğin, ruhsal ve bedensel hastalıkların tedavisinde daha fazla kontrollü klinik çalışma yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Agawu, K. (2003). *Representing African music: Postcolonial notes, queries, positions*. Routledge.
- Ak, A.Ş. (2006). *Avrupa ve Türk-İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi, Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları, Genişletilmiş II. Baskı*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2006.
- Aksoy, Bülent (1998). *Atatürk ve Türk Musikisi*. Pan Yayıncılık.
- Anderson, L. (2013). *Music and healing in the ancient world*. Cambridge University Press.
- Anderson, R. (2011). *Ancient Egyptian Music and Healing Rituals*. *Journal of Ethnomusicology*, 55(2), 125–139.
- Anderson, Warren D. *Music and Musicians in Ancient Egypt*, Cornell University Press, 1976, s. 29-32).
- Apel, W. (1972). *The Harvard dictionary of music (2nd ed.)*. Harvard University Press.
- Argstatter, H., Grapp, M., Hutter, E., & Plinkert, P. K. (2008). *A music therapeutic approach to the treatment of tinnitus*. *Musicae Scientiae*, 12(2), 273–288., s. 280.
- Atik, F.M. (2017). *Makamdan Şifaya*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Ayangil, M. N. (2010). *Musiki ve Tedavi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Yayınları
- Ayangil, R. (2010). *Türk Makam Müziği Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Baguley, D., McFerran, D., & Hall, D. (2013). *Tinnitus: A Multidisciplinary Approach*. Wiley-Blackwell.
- Baier, W. (1997), *Spielplane 7 / 10*. Ernst Klett Verlag, Stuttgart, S: 85.
- Barker, A. (1989). *Greek Musical Writings: Volume II, Harmonic and Acoustic Theory*. Cambridge University Press.
- Bartók, B. (1937). *Turkish Folk Music from Asia Minor*. Oxford University Press,
- Bartók, B. (1987). *Mikrokosmos 3*. Boosey & Hawkes, s. 26.
- Bartók, B. (1993). *Essays* (B. Suchoff, Ed.). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Behar, C. (2010). *Türk Musikisinin Kısa Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bélis, A. (1990). *La Musique Grecque Antique*. Les Belles Lettres.

- Berliner, P. (1994). *Thinking in Jazz: The Infinite Art of Improvisation*. University of Chicago Press.
- Bernstein, L. (1959). *The Joy of Music*. New York: Simon & Schuster.
- Birkan, Z. I. (2014). *Müzikle Tedavi: Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları*. Ankara Akupunktur ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi, 2(1), 45-52.
- Blacking, J. (1973). *How Musical is Man?* University of Washington Press.
- Bleeker, C. J. (1967). *Hathor and Thoth: Two Key Figures of the Ancient Egyptian Religion*. Brill Academic Publishers.
- Boratav, P. N. (1997). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bunt, L., & Stige, B. (2014). *Music Therapy: An Art Beyond Words*. Routledge.
- Burns, E. M. (1999). *Intervals, Scales, and Tuning. The Psychology of Music*, Academic Press.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Yayınevi, Ankara,
- Campbell, D. (2001). *The Mozart Effect: Tapping the Power of Music to Heal the Body, Strengthen the Mind, and Unlock the Creative Spirit*. Harper Collins.
- Can, Halil (2013). *Türk Halk Müziğinde Pentatonik Dizi Kullanımı*. Müzik Kültürü ve Kuramları Dergisi, 4(2), ss. 95-102.
- Chan, M. F., Wong, Z. Y., Thayala, N. V., & Hong, Y. (2012). *The Effectiveness of Music Listening in Reducing Depressive Symptoms in Adults: A Systematic Review*. Complementary Therapies in Medicine, 20(6), 505–516.
- Chang, K. C. (1980). *Art, Myth, and Ritual: The Path to Political Authority in Ancient China*. Harvard University Press.
- Chen Yi. (1987). *Music of Ancient Tribes in Central Asia. Journal of Chinese Music History*.
- Cheney, M. (1981). *Tesla: Man Out of Time*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Chernoff, J. M. (1979). *African Rhythm and African Sensibility: Aesthetics and Social Action in African Musical Idioms*. University of Chicago Press.
- Childress, D. H. (2017). *Tesla: Master of Lightning*. New York: Adventures Unlimited Press.
- Choi, I., Kim, S., & Park, J. (2022). *Effects of Specific Sound Frequencies on Neuronal Activity: A Systematic Review*. Journal of Neurotherapy, 26(3), 245–259.

- Cohen, A. (2019). *Music Theory Essentials: A Practical Guide for all Musicians*. New York: Routledge.
- Cohen, D. (2019). *Music Theory and Practice in the 21st Century*. Oxford University Press.
- Cook, N. (2006). *Musical Systems of Ancient China*. Proceedings of the British Academy, 131, s.69.
- Covach, J. (2009). *What's that Sound?: An Introduction to Rock and its History*. New York: W. W. Norton & Company.
- Çeçen, A. (2010). *Selçuklu Dönemi Darüşşifaları ve Tıpta Müzik Kullanımı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çelebi, E.(1944). *Seyahatname*, Cilt I.-III. Çev.Ahmet Cevdet. Semih Lütü Kitapevi.
- Çelik, A. (2005). *Türk Müziğinde Makamların Terapi Özellikleri*. Ankara: Müzik Araştırmaları Dergisi, 12(2), 75-85.
- Demir, Erkan. *Zikir ve Müzik: Tasavvufî Açından Bir İnceleme*, Ankara: İlahiyat Fakültesi Yay., 2012
- DeWoskin, K. J. (1982). *Doctors, Diviners and Magicians of Ancient China: Biographies of Fang-shih*. Columbia University Press.
- Dumbrill, R. (2005). *The Archaeomusicology of the Ancient Near East*. London: Trafford Publishing.
- Einstein, A. (1905). *Über Einen die Erzeugung und Verwandlung des Lichtes Betreffenden Heuristischen Gesichtspunkt*. Annalen der Physik, 17, 132–148.
- Einstein, A. (1920). *Relativity: The Special and General Theory*. New York: Henry Holt and Company.
- Eke, M. (1998). *Erzincan-Merkez İlçedeki Ezgilerle İdil-Ural Bölgesindeki Ezgilerin Mukayesesi ve Sonuçları* (Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İTÜ
- Emerson, K. (2004). *Scottish Traditional Music and its Heritage*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ergin, M. (1998). *Türk Halk Müziğinde Melodik Yapılar*. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Everett, W. (2000). *The Foundations of Rock: From "Blue Suede Shoes" to "Suite: Judy Blue Eyes"*. Oxford University Press.

- Farabi. (2010). *Kitab'ül Musiki el-Kebir*, (Mahmut Şakır, Çev.) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Feldman, W. (1996). *Music of the Ottoman Court*. VWB Verlag.
- Foster, K. R., & Wiederhold, M. L. (2020). *Bioeffects of Sound and Ultrasound: Mechanisms and Clinical Applications*. *Physics Today*, 73(6), 40–47.
- Fraee, J., & Kreuter, K. (1987). *Discovering Orff: A Curriculum for Music Teachers*. Schott Music Corporation.
- Garcia-Gil, M., Lopez, P., & Hernández, J. (2021). *Cellular Responses to Therapeutic Sound Frequencies: Mechanisms and Applications*. *Bioelectromagnetics*, 42(5), 321–335.
- Gençel Ö. *Müzikle Tedavi*. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2006; 14 (2): 697-706.
- Gerber, R. (2001). *Vibrational Medicine: The #1 Handbook of Subtle-Energy Therapies*. Bear & Company.
- Ghezzo M.A. (1990). *Solfège Ear Training, Rhythm, Dictation and Music Theory*. The University of Alabama Press, 215.
- Gold, C., Mössler, K., Grocke, D., Heldal, T. O., Tjemsland, L., Aarre, T., Assmus, J. (2009). *Individual Music Therapy for Mental Health Care Clients with Low Therapy Motivation: Multicentre Randomised Controlled Trial*. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 78(5), 319–327.
- Gouk, P. (2000). *Music, Science and Natural Magic in Seventeenth-Century England*. Yale University Press.
- Gouk, P. (2000). *Musical Healing in Cultural Contexts*. In: *Musicking and Medicine: Historical and Cross-cultural Perspectives*. Ashgate.
- Göktaş, A. (2014). *Selçuklu Tıbbında Müzik ile Tedavi Uygulamaları*. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 69, 115–130.
- Gölpınarlı, A. (1983). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Greene, B. (2004). *The Fabric of the Cosmos: Space, Time, and The Texture of Reality*. New York: Alfred A. Knopf.
- Gridley, M. (1997). *Jazz Styles: History and Analysis*. Prentice Hall.
- Guthrie, W.K.C. (1962). *Orpheus and Greek Religion*. Princeton University Press.
- Gündüz, Şehnaz. (2011). *Osmanlı Döneminde Müzik ile Tedavi Uygulamaları*. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (59): 149-164.

- Heschel, A. J. (1951). *The Sabbath: Its meaning for Modern Man*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Horden, P. (2014). *Music as Medicine: The History of Music Therapy since Antiquity*. Ashgate.
- Horowitz, L. (2012). *The Book of 528: Prosperity Key of Love*. Medical Veritas.
- Howard, Keith. (1995). *Korean Musical Instruments*. Oxford University Press.
- Ibrahim, R. (2016). *Sound Frequency Therapy: Healing with the Human Voice and Harmonic Resonance*. Journal of Alternative Medicine.
- Idel, M. (1988). *Kabbalah: New Perspectives*. Yale University Press.
- İbn-i Sînâ. (2005). *El-Kanun fi't-Tıbb* (Çev. A. Kahya). Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Jimenez-Gonzalez, A., & Pimentel, R. (2020). *Acoustic Stimulation and its Effects on Membrane Potential in Biological Systems*. *Frontiers in Physiology*, 11, 987.
- Kamin, M. (2004). *Blues and the Poetic Spirit*. University of Illinois Press.
- Kara, M. (2004). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Karahan, S. (2006). *Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Kasnakoğlu, B., & Yücel, H. (2010). *Zikir Sırasında EEG Ölçümleri ile Beyin Dalgalarının Analizi*. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Kazancıgil, R. (1991). *Eski Türklerde Sağlık Bilgisi*. *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3, 9-6.
- Kilmer, A. D. (1971). *The Discovery of an Ancient Mesopotamian Theory of Music*. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 115 (2), 131–149.
- Kim, J., Wigram, T., & Gold, C. (2009). *The Effects of Improvisational Music Therapy on Joint Attention Behaviors in Autistic Children: A Randomized Controlled Study*. *Autism*, 13 (4), 389-409.
- Klein, J. (2007). *Music Theory in the Global Context*. Cambridge University Press.
- Knoefel, W. T., & Van Wamel, A. (2019). *Cellular Resonance: Mechanical Oscillations and Their Impact on Cellular Function*. *Journal of Biophysical Research*, 112 (3), 215-229.

- Koç, E., Önal H. (2023). *Türk-İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, 9 (2):177-190.
- Kodály, Z. (1974). *The Selected Writings of Zoltán Kodály* (F. Bonis, Ed.). London: Boosey
- Komiya, H., & Nagai, Y. (2012). *Sound Therapy Using Japanese Bamboo Flute: Case Studies on Tinnitus Patients*. Japanese Journal of Music Therapy, 12 (1), 44-52. s. 49.
- Kösemihal, M. R. (1935). *Türk Halk Müziklerinin Kökeni*. Sayı:8, s. 46-47
- Krumhansl, Carol L. (1990). *Cognitive Foundations of Musical Pitch*. Oxford University Press.
- Kubik, G. (1999). *Africa and the Blues*. Jackson: University Press of Mississippi.
- Lau, D. C. (1979). *Confucius: The Analects*. Penguin Classics.
- Lawergren, B. (2001). *Music and Musicians in Ancient Mesopotamia*. World Archaeology, 33 (3), 417–435.
- Lee, H. S., & Kim, Y. J. (2017). *Effects of Pentatonic Scale Music on Salivary Cortisol and Anxiety*. International Journal of Psychophysiology, 115, 48–55.
- Li, W. (2018). *East Asian Musical Traditions: A Comprehensive Study*. Cambridge University Press.
- Li, X. (2018). *The Structure and Aesthetics of Traditional Chinese Music*. Beijing University Press.
- Liu, Jingzhi. (2010). *A Critical History of New Music in China*, The Chinese University Press, s. 8.
- Malm, W. P. (1996). *Music Cultures of the Pacific, the Near East, and Asia*. Prentice Hall.
- Malm, W. P. (2000). *Japanese Music and Musical Instruments*. Charles E. Tuttle Company.
- Malm, William P. (2000). *Traditional Japanese Music and Musical Instrument*. Kodansha International.
- McAllester, D. P. (1996). *Native American Music*. in *Ethnomusicology: Historical and Regional Studies* (pp. 375–390). W.W. Norton.

- McCraty, R., Atkinson, M., & Tomasino, D. (2009). *Heart Rhythm Coherence Feedback: A New Tool for Stress Reduction, Rehabilitation, and Performance Enhancement*. Institute of HeartMath.
- McTaggart, L. (2008). *The Field: The Quest for the Secret Force of the Universe*. Harper Collins.
- Metin, (2001). *Türk Halk Kültüründe Müzik ve Dans*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.,s. 95.
- Mitchell, L. A., & MacDonald, R. A. R. (2012). *An Experimental Investigation of the Effects of Preferred and Relaxing Music on Pain Perception*. *Journal of Music Therapy*, 49(2), 156-179.
- Nettl, B.(1983). *The Study of Ethnomusicology*, University of Illinois Press, s. 105).
- Nettl, B. (2004). *North American Indian Music*. In *The Garland Encyclopedia of World Music* (Vol. 3, pp. 1–15). Routledge.
- Newberg, A., & d'Aquili, E. (2001). *Why God Won't Go Away: Brain Science and the Biology of Belief*. Ballantine Books.
- O'Neill, J. J. (1944). *Prodigal Genius: The Life of Nikola Tesla*. Ives Washburn.
- Orff, C. (1963). *Elementare Musik und Improvisation*. Mainz: Schott Music.
- Ögel, B. (2001). *Türk Mitolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özgür, Ü.(2001).*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: XIV, Sayı: 1*
- Özkan, İ. (2002). *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri*. Ötüken Yayınları.
- Öztürk, O.M. (1998). *Osmanlı Döneminde Müzikle Tedavi Uygulamaları*. Kültür Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, O.M. (2014). *Türk Musikisinde Makamlar ve Seyir Özellikleri*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Öztürk, O.M. (2018). *Türk Müziğinde Makamlar ve Analizleri*. Ankara: Pan Yayıncılık.
- Öztürk, L. (2004). *Müzik Terapinin Tarihçesi ve Uygulama Alanları*. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5(1), 65–70.
- Paraşkev, H. (1996) ; *Temel Müzik Teorisi*, Pan Yayıncılık, s. 154.
- Pegg, C. (2001). *Pentatonic Scales” in The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Oxford University Press.
- Popescu-Judet, E. (1996). *The Science of Music in Islam*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

- Porter, R. (1995). *The Greatest Benefit to Mankind: A Medical History of Humanity*. London: Harper Collins.
- Pöhlmann, E., & West, M. L. (2001). *Documents of Ancient Greek Music: The Extant Melodies and Fragments*. Oxford University Press.
- Reinhard, K. (1992). *Shamanic Healing and the Pentatonic Scale in Central Asian Music*. In: *The World of Music*, 34(2), 41–53.
- Sachs, C. (1965); *Kısa Dünya Musikisi Tarihi*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 17.
- Safrai, S. (1976). *The Jewish People in the First Century: Historical Geography, Political History, Social, Cultural and Religious Life and Institutions (Vol. 2)*. Assen: Van Gorcum.
- Say, M. (1995). *Türk Musikisi Makamları*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Saygun, A. A. (1936). *Türk Halk Müziğinde Pentatonizm*. Ankara Halkevleri Yayınları.
- Saygun, A. A. (1950). *Yunus Emre Oratoryosu Üzerine*, Ankara Devlet Konservatuvarı Yayınları
- Scholem, G. (1996). *Kabbalah*. New York: Dorset Press.
- Seaford, R. (2012). *The Origins of Philosophy in Ancient Greece: Music, Religion and Myth*. Cambridge University Press.
- Sears, W. W. (2007). *Musical Involvement and Self-Expression in Children with ADHD*. *Journal of Music Therapy*, 44(1), 27–48.
- Seifer, M. J. (2011). *Wizard: The Life and Times of Nikola Tesla*. New York: Citadel Press.
- Selanik, C. (1996). *Müziğin Tarihsel Serüveni*, Doruk Yayıncılık, Ankara, s:7.
- Sporre, D. J. (1996). *The Creative Impulse: An Introduction to the Arts*. Prentice Hall.
- Şahin, S.Ü. (1984). *Darüşşifalar ve Musiki*. *Tıp Tarihi Araştırmaları*, (1): 23-38.
- Talmud Bavli. (n.d.). *Berakhot* 57b.
- Talmud Bavli. (n.d.). *Pesahim* 117a.
- Talwar, N., Crawford, M. J., Maratos, A., Nur, U., McDermott, O., & Procter, S. (2006). *Music Therapy for in-Patients with Schizophrenia: Exploratory Randomised Controlled Trial*. *The British Journal of Psychiatry*, 189(5), 405–409.

- Tanah. (n.d.). 1 Samuel 16:23. *The Holy Scriptures* (Jewish Publication Society Translation).
- Taruskin, R. (2009). *The Oxford History of Western Music*. Oxford University Press.
- Tekin, T. (2015). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Müziğinde Pentatonik İzler*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Thaut, M.H.(2005). *Rhythm, Music, and the Brain: Scientific Foundations and Clinical Applications*. Routledge.
- Therapy: Theory, *Clinical Practice, Research and Training*. Jessica Kingsley Publishers.
- Thrasher, R. (2000). *Chinese Musical Aesthetics*. University of Hawaii Press. University of Alabama Press., s. 215
- Thrasher, A.R. (2000). *Chinese Musical Instruments*. Oxford University Press.
- Trevisi, S. (2003). *The Cambridge Companion to Debussy*. Cambridge University Press.
- Tura, Y. K. (2000). *Türk Musikisinin Meselesi*. İstanbul: Pan Yayıncılık
- Tyler, W. J. (2017). *The Mechanobiology of Brain Stimulation with Transcranial Ultrasound*. Nature Reviews Neuroscience, 18 (3), 161–173.
- Uçan, A. (1997). *Müzik Eğitimi ve Kültür*. Ankara: MEB Yayınları.
- Uçan, A. (2005). *Türklerde Müzik ve Terapi*. Türk Musikisi Dergisi, 4 (2), 63–70.
- Uludağ, S. (1991). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Van der Steen, J. (2018). *Music-Based Therapeutic Interventions for People with Dementia*. Cochrane Database of Systematic Reviews, 7.
- Werblowsky, R. J. Z. (2007). *The Oxford dictionary of the Jewish religion (2nd ed.)*. New York, Oxford University Press.
- West, M. L. (1994). *Ancient Greek Music and its Egyptian Roots*. Oxford University Press.
- West, M. L. (1992). *Ancient Greek Music*. Oxford University Press.
- West, M. L. (1994). *Ancient Mesopotamia and the Origins of Music Theory*, Oxford University Press, s. 81.
- Wigram, B. Saperston, & R. West (Eds.), *The Art and Science of Music Therapy: A Handbook* (s.183–199). Routledge.

- Wigram, T., & Elefant, C. (2009). *Music Therapy for Autistic Spectrum Disorder*. In T.
- Wigram, T., Pedersen, I. N., & Bonde, L. O. (2002). *A Comprehensive Guide to Music*
- Wigram, T., & Gold, C. (2006). *Music Therapy in the Assessment and Treatment of Psychological Disorders*. In T. Wigram & C. Gold (Eds.), *Music Therapy: Research and Evidence-Based Practice* (pp. 21–40). London: Jessica Kingsley.
- Witzleben, J. Lawrence. *Silk and Bamboo Music in Shanghai*, Kent State University Press, 1995.)
- Yentür, Nida Tüfekçi (2005). *Halk Müziğinde Ses Sistemleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, F. (2013). *Eski Türklerde Müzik ve Tedavi*. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1(1), 125–135.
- Yıldırım, N. (2005). *Anadolu'da Müzikle Tedavi Geleneği*. İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Dergisi, 10(1), 141–150.
- Yıldız, M. (2013). *Selçuklular Döneminde Darüşşifalar ve Müzikle Tedavi*. Türkiye Araştırmaları Dergisi, (33), 65–78.
- Yıldız, O. M. (2012). *Türk Halk Müziğinde Makamsal ve Ezgisel Yapılar*.
- Zatorre, R. J., & Salimpoor, V. N. (2013). *From Perception to Pleasure: Music and its Neural Substrates*. Nature Reviews Neuroscience, 14(7), 526–535.
- Zhang, H., Li, Y., & Chen, X. (2022). *Acoustic Modulation of Cellular Processes: From Mechanistic Insights to Therapeutic Applications*. Progress in Biophysics and Molecular Biology, 169, 45–59.
- Zhang, J., & Rose, K. (1999). *Harmony and Counterpoint: Ritual Music in Chinese Context*. Journal of Chinese Philosophy, 26(2), 217–231.
- Zhang, Y. (2010). *Traditional Chinese Medicine and the Five Tones*. Asian Medical Journal, 26(3), 45–53.
- Ziegler, C. (2007). *Music and Healing in Ancient Egypt*. In: *Sounds from the Past: Music and Healing Practices of the Ancient World*. British Museum Press.
- Fikriyat. (2019, 3 Mayıs). *İlk Sihhi Müessese: Fatih Darüşşifası'nın Akıbeti*. <https://www.fikriyat.com/tarih/2019/05/03/ilk-sihhi-muessese-fatih-darussifasinin-akibeti> (Erişim tarihi: 24.05.2025)

- Fikriyat. (2019, 13 Aralık). *İslam Medeniyetinin En Önemli Hastanelerinden Nureddin Darüşşifası*. <https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/islam-medeniyetinin-en-onemli-hastanelerinden-nureddin-darussifasi> (Erişim tarihi: 19.05.2025)
- Fikriyat. (2022, 7 Eylül). *Müzikle Tedavi Eden İlk Hastane: Amasya Darüşşifası*. <https://www.fikriyat.com/galeri/kultur-sanat/muzikle-tedavi-eden-ilk-hastane-amasya-darussifasi/8> (Erişim tarihi: 22.05.2025)
- Öztürk, L.(2021,8 Ocak). *Dünyadaki İlk Tıp Okulu Olarak Gevher Nesibe Tıp Medresesi ve Darüşşifası*. <https://www.healthworldnews.net/dunyadaki-ilk-tip-okulu-olarak-gevher-nesibe-tip-medresesi-ve-darussifasi/> (Erişim tarihi: 19.05.2025)
- Hipokratist. (2017, 17 Ağustos). *Süleymaniye Tıp Medresesi*. <https://hipokratist.com/suleymaniye-tip-medresesi/> (Erişim tarihi: 27.05.2025)
- Kültür Envanteri. (2025, 18 Mayıs). *Hafsa Sultan Darüşşifası*. <https://kulturenvanteri.com/yer/hafsasultanarussifasi/#17.1/38.611126/27.426289> (Erişim tarihi: 26.05.2025)
- Kültür Portalı. (2020, 12 Şubat). *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sivas/gezilecekyer/dvrg-ulu-cam-ve-darussifasi> (Erişim tarihi: 20.05.2025)
- Kültür Portalı. (2021, 24 Şubat). *Edirne Sultan II. Bayezid Darüşşifası*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/edirne/gezilecekyer/iibeyazid-kulliyesi-saglik-muzesi> (Erişim tarihi: 26.05.2025)
- Tümata. (2024). *Pentatonik Müzik ve Etkileri*. <https://tumata.com/pentatonik-muzik-ve-etkileri/> (Erişim tarihi: 25.07.2025)